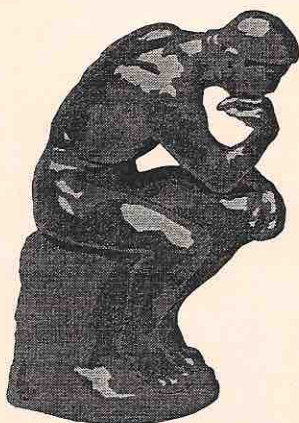

KRISTENT Perspektiv

6. ÅRG. NR. 2, 2003

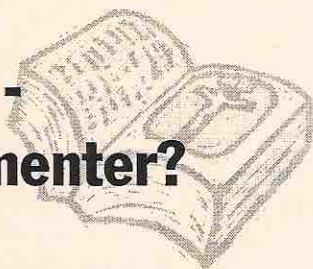

En tid uden absolut sandhed

Der er ingen absolut sandhed. Der er ingen objektiv virkelighed. Alle ideer er lige gyldige. Postmodernismen har opgivet de store fortællinger. I de næste tre numre ser vi på, hvad postmodernisme er, og hvad det betyder for den kristne.

Side 2

To Guder - To Testamenter?

Er Det Gamle Testaments Gud en anden end evangeliets og kristendommens Gud? Vi stiller skarpt på det stereotype gudssyn, der adskiller den straffende Gud i Det Gamle Testamente og den nådige og kærlige Gud i evangeliet.

Side 10

Fra Djævelens Blækhush

I serien om litteraturs klassikere ser vi på C. S. Lewis' geniale udforskning af fristelsens væsen - en bog med afvæbnende ironi og dyb psykologisk indsigt.

Side 19

LIDT OM BLADET...

Et svært ord

Vi tager i dette nummer fat på et af de svære begreber: Postmodernisme.

Læseren må væbne sig med tålmodighed, for en kristen kritik af det kommer først i et senere nr. Først ønsker vi at lægge grunden med en gennemgang af de vigtigste begreber og tanker inden for postmodernismen. Mange begreber slynges ud på få sider, men vi håber, at læseren får et overblik, selvom vi lægger hårdt ud.

Vi fortsætter med serien om litterære klassikere - denne gang om C. S. Lewis' Fra Helvedes Blækhush. Måske burde man først læse artiklen om Narnia - så bliver man sporet ind på Lewis' forestilling om den onde og det ondes væsen: Glimrende portrætteret i den herskesyge Jadis.

Hilsen
Redaktionen

Det onde i Narnia

Læs den anden artikel om C. S. Lewis' Narnia-bog Trolldmandens Nevø

Side 14

En generation af klynkere

En terapeutisk generation, der har pakket livet ind i bomuld. Vi må i stedet lægge livet i Guds hænder og hvile i Guds forsyn.

Side 6

Schmidts liv

Filmanmeldelse: "Rundt om Schmidt", om en mand, hvis liv er gråt og stivnet.

Side 9

ET LIV UDEN ABSOLUT SANDHED

.....

POST MODERNISME

"Postmodernisme har ingen selvstændig sjæl, men låner selektivt fra fortiden eller fjerne kulturer. Det er grundlæggende en kultur, som søger oplevelser, ikke sandhed (som det ikke tror på). Religionerne er blot et udtryk for forskellig stil, alle er lige gyldige.

Daily Telegraphs Clifford Longley

Et nyt stadium er nået; folk vælger ikke mellem forskellige religioner, de vælger deres egen religion fra elementer, de kan lide i alle de andre. Ortodoks, institutionaliseret religion er out, men hjemmelavet, gør-det-selv-spiritualitet er in.

Sociolog Tony Walter

Der er ingen absolut sandhed. Der er ingen objektiv virkelighed. Alle ideer er lige gyldige. Sådan lyder det postmodernistiske refræn. Ifølge mange sociologer og filosoffer lever vi i en post-moderne tid. I et samfund, der hastigt er ved at gøre op med modernismens tanker og ideer - deraf ordet: Efter-modernisme.

Der er dog stor uenighed om, hvorvidt vi blot er ved at opleve modernismens krampetrækninger eller vi oplever et helt nyt paradigmeskift: Det vil sige en overgang fra én grundlæggende måde at tænke på og betragte verden på til en anden. Fra et verdensbillede til et andet.

Det er nemlig uhyre vanskeligt at karakterisere den tid, vi selv lever i. Svært at lave en total-analyse, da perioden ikke er afsluttet endnu. Der er tale om en glidende overgang, hvor modernisme og postmodernisme brydes, men den overordnede protest og reaktion mod modernismen, som foregår mange steder i samfundet og kulturen, vil vi forsøge at beskrive her. Det kræver først, at vi træder et skridt tilbage og tager et kikk på den tilværelsesforståelse, som vi kalder moderniteten.

Fornuften i centrum

Moderniteten dækker over nogle bestemte karaktertræk ved de moderne vestlige samfund. Processen starter i renæssancen (1400-1600) og forstærkes i oplysningstiden (i midten af 1700-tallet) og op gennem 1800-tallet og fuldbyrdes i 1980'erne og 1990'erne.

I oplysningstiden begynder "de store vestlige tænkere" at miste troen på Guds autoritet som grundlag for den sandhed og den lov, der bandt samfundet og kulturen sammen. Ved at erstatte den traditionelle tro på Gud, kirken og kongen etablerede de en ny autoritet centreret i menneskets evne til at skabe en ny "frigjort" tilværelsesforståelse.

Centralt står tilliden til menneskets fornuft, som erstatter Guds ord og

bliver det eneste udgangspunkt for sandhedssøgen. "Vov at bruge din forstand", siger Kant.

Stefan Gustavsson skriver i bogen Med God Grund: "De mange videnskabelige fremskridt øgede tiltroen til, at mennesket på egen hånd kunne gennemskue tilværelsen og finde sandhed - måske endda den endelige sandhed. Synet på fornuften ændrede sig således radikalt. Hvor man tidligere regnede fornuften for et nødvendigt redskab til opnåelse af viden, begyndte man nu også at regne den for et tilstrækkeligt redskab dertil."

Moderniteten opbrugt

Postmodernismen begynder som en reaktion mod modernismen inden for kunst og litteratur i 1960'erne, og inden for arkitekturen gennem 1970'erne. I 1980'erne slår begrebet postmodernisme virkelig igennem.

Hovedtanken i postmoderniteten er, at "moderniteten er opbrugt". Man gør op med modernismens landvindinger og tro på totale løsninger af samfundsproblemer og livsspørgsmål, og man afviser alle absolutter. Filosofen Jean-Francois Lyotard skriver:

"Forenklet til det yderste definerer jeg postmoderne, som skepsis over for store fortællinger". Han mener, at vi bør

fornægte enhver altomfattende sandhed. De store fortællinger er ikke udelukkende de religiøse og filosofiske værdisystemer, men også de store kritiske teorier som marxisme og psykoanalysen.

Samfundet og kulturen mister dermed sit enhedspræg og splittes op i en ekstrem mangfoldighed af livsformer, livsstile, normer og værdier. Der er ikke længere nogen forpligtende kriterier, som sætter os i stand til at skelne mellem sandt og falsk, rigtigt og forkert. Postmodernismen har dybest set den holdning, at virkeligheden er død. Den er flydende og uden forankring, og det er formålsløst at søge et skel mellem det virkelige og det uvirkelige.

Habermas skriver: "Man forkaster modernismens rødder, men vil beholde dens frugter. Modernismen, sådan som oplysningstidens filosoffer formulerede den i 1700-tallet, var et forsøg på at udvikle en objektiv videnskab, en universel moral.

Der var store forventninger bag disse høje mål: Inden længe ville mennesket være i stand til at kontrollere naturens kræfter. Mennesket ville slippe ud af uvidenhedens og overtroens lænker. Fremtidens verden ville i sandhed være fri, og mennesket ville blive frigjort til at stå på egne ben."

Habermas er ikke tilhænger af de grundlæggende ideer i postmodernismen. Han er blandt de filosoffer, der har kritiseret postmodernismen for at være politisk reaktionær og for at repræsentere en form for moralsk relativisme. "Postmodernisme er en parasit på modernitetens traditioner, som den søger at afmontere ved hjælp af ironi, parodi og billedstorm", skriver han.

Videnskab mister autoritet

Postmodernismen får således en stor indflydelse på videnskaben, fordi den drager i tvivl, at der findes en mulighed for at erhverve sig sikker viden og at kunne beskrive verden.

Videnskaben, som engang blev anset for prøvestenen på ægte viden, har mistet sin formodede enhed, og videnskaben deler sig i et hav af enkelt-videnskaber og discipliner. Der bliver nu stor uenighed om, hvilken virkelighed, fysikken har kontakt med. Er det fysikerens egen konstruktion eller den objektive virkelighed? Man opgiver mere og mere

GRUNDTRÆK I MODERNISMEN

* En klippefast tro på fornuften og dens evne til at analysere og løse livets problemer.

* En tillid til, at mennesket kan arbejde sig frem til almene, samlende idealer og holdninger.

* En vished om, at nu er det selvbestemmende, myndige menneske trådt frem på arenaen.

1. Humanismen er en vigtig kulturstrømning, som begynder i renæssancen (genfødsel). De højeste værdier søges i tillid til menneskets egne muligheder. Følgende tanke af den græske filosof Protagoras genoplives: "Mennesket er altings målestok". Mennesket opfatter sig som et individ, for hvem der skal lægges gunstige livsvilkår med velfærd til rette.

2. Liberalismen med de politiske slagord i den franske revolution i 1789: "Frihed, Lighed og Broderskab". Målet er at give et frirum for borgerne ved at indskrænke kirkens og statens magt. Trosfrihed medfører, at den enkeltes samvittighed afgør, hvad der er sandt og falsk.

Før bestemte traditionen normer og værdier for alting. Familien, slægten, lokalsamfundet og kirken bestemte især mht. opdragelsen, kønsroller, hverdagen og arbejdslivet. Men ned gennem oplysningstiden flyttes vægten fra fællesskabet og traditionen over til den enkelte. Nu bestemmer individet normer og værdier og individet bliver vigtigere end nogen social gruppe.

3. Naturvidenskaben (matematik, eksperimenter, iagttagelser) fornægter alt det, som ikke kan iagttages, det metafysiske (det, som er uden for den fysiske verden eller erfaringens område). Før var teologien den øverste videnskab, men den bliver skubbet til side. Gennem oprettelse og udbredelse af universiteterne frigør man sig fra kirkens beskyttelse og alle middelalderlige autoriteter.

4. Sekularisering (verdsliggørelse) er en reaktion på kristendommens eneret til at rolle verden ud fra evigheden: I Middelalderen har verden to dimensioner, den over-naturlige og over-historiske evighed og den naturlige og historiske timelighed. Oplysningstiden gør verden til én dimension: Den sidstnævnte bliver til hele virkeligheden.

dogmet, at videnskaben bygger på et fast grundlag af observerbare kendsgerninger. Viden i traditionel forstand er dermed opløst, og i stedet siger man goddag til cirkulerende, smidige samtaler.

Det betyder, at forskere må være mere beskedne end tidligere. De kan ikke afgørende sige, hvordan tingene forholder sig. Forskerne må nøjes med at fremsætte meninger, og dermed er videnskaben blevet blød.

Sproget uden mening

Et vigtigt ord i postmodernistisk filosofi er "dekonstruktion", som er

en ny litterær kritik og forståelse af tekster og kommunikation. Det er et uhyre komplekst begreb, men sagt meget simplificeret betyder det i sin yderste konsekvens, at sproget ikke "kan formidle sandheden om en almen, objektiv virkelighed, men kun er et kodesystem, som anvendes inden for et afgrænset fællesskab og afleder sin betydning fra dette fællesskab".

- Vi lever i forskellige sproglige verdener, som eksisterer adskilt fra hinanden. Mit sprog kan måske kommunikere noget til den, der deler mit univers eller deltager i mit sprogspil, men mit sprog kan intet alment

kommunikere om den verden, vi lever i. Sprog bliver på denne måde degraderet til et socialt fænomen og frataget sin rolle som sandhedsformidler". (*Gustavsson, Med God Grund*).

Ifølge filosofen Jacques Derrida, der er "dekonstruktionens fader", går dekonstruktion ud på vedholdende at stille spørgsmål om vore egne tekster og andres tekster, og afvise, at nogen tekst er færdig eller stabil. Derrida har skabt en tilfældig verden af tekster, og andre har lov til at tage en given tekst (film, roman, essay, artikel, lyrik) og omarbejde og sammensætte den på en ny måde, sådan som forbrugerne gerne vil have det. Collagen bliver den postmoderne stil.

Ved at fornægte enhver form for objektivitet og rationalitet bliver sproget og kommunikationen ren magtudøvelse. En social gruppes teorier ses som en udøvelse af magt over andre snarere end som baseret på objektive fakta.

Meningen med en udtalelse skal ikke findes i den objektive mening med erklæringen, som forfatteren havde, men i den mening, som modtageren eller læseren finder i den. "Hvad det betyder for mig" er dets mening, også selvom det er helt forskelligt fra det, som forfatteren ville med teksten.

Hvis sproget kun bliver en social konstruktion, får det afgørende konsekvenser for fortolkningen af Guds åbenbaring i Skriften. Hvis man mener, at Gud ikke kan bruge sproget som et muligt redskab til at kommunikere noget alment sandt, så kan Bibelen heller ikke give os direkte kundskab om Ham. Og teksten (Skriften) kan ikke formidle objektiv mening om Gud og det, han har gjort.

Der ligger imidlertid en indlysende selvmodsigelse i den postmodernistiske holdning (Noget som Derrida og andre postmoderne filosoffer erkender). "Det er ikke muligt fuldstændig at fornægte fornuften, sandheden eller sproget. For at gøre det må man forudsætte og benytte sig af det, man fornægter.

I samme åndedrag, som man frakender fornuften enhver gyldighed, anerkender man indirekte fornuften. Uden fornuften ville man ikke kunne sammensætte en meningsfuld sætning som: Fornuften er uden gyldighed.

På samme måde kan man kun ophæve en absolut sandhed ved at indføre en ny. Hvis man siger, at der ikke findes nogen

GRUNDTRÆK I POSTMODERNISMEN

- * Fornuften er en blindgyde - længe leve oplevelsen!
- * Sandhed er en umulighed - længe leve subjektivismen!
- * Modernismen er død - længe leve postmodernismen!

1. Er nøgternt indstillet (modsat modernismens optimistiske tro på fornuften). Det betvivles, at der ligger en objektiv verden 'derude', som kan indfanges af fornuften og udtrykkes i et alment begribeligt sprog.

Tekster har ikke nogen iboende mening (Derrida og dekonstruktivismen). Enhver læser fører tværtimod sin egen tolkning med ind i teksten. Derfor opstår en ny tekst i hver ny læser. Det at overbevise en anden om sin tolknings fortrin kan ligefrem betragtes som udøvelse af magt (Foucault).

2. En grænseløs hyldelse af mangfoldigheden - på næsten alle områder. Med andre ord en radikal pluralisme. Mangfoldighed i livsstil, i former for kundskab, i religiøs indstilling. Intet ideologisk standpunkt, intet system af meninger, ingen tankebygning, ingen religion - må få mulighed for at blive dominerende. Det skyldes de bitre erfaringer med fascismen, nazismen og kommunismen. "Før krig imod helheden og aktiver alle modsætninger!" (Lyotard)

3. Det er slut med de store fortællinger (forklaringer, livstolkninger) - nemlig fornuften, myterne, den kristne frelseshistorie mv. Parolen er nu at fremelske mangfoldighed og erklære indædt modstand imod enhver instans. Der findes ingen almengyldig sandhed. Sandhed er blevet et flertalsord. Ingenting er absolut.

4. Denne radikale pluralisme fører til tabet af et centrum. Kulturen er uden samlende midtpunkt. 'Alt flyder'. Enhver følger sit eget forgyldt befinde, sine egne indfald, sin specialitet. Vi har fået en 'smags-kultur', hvor enhver spiller ud med sine personlige ønsker. Postmodernismens accept af alle smagsretninger og udtryksformer gør den mere folkelig.

Postmodernismen blander fx stilarter. Tidligere ville det være blevet bedømt som stilbrud og smagløshed. Collagen bliver en af tidens førende kunstneriske udtryksmåder. Collagen er en sammenstilling af forskellige billed-elementer og materialer. Postmodernismen bryder med modernitetens elite-indstilling. Fra oplysningstiden over romantikken og videre frem dyrker man den individuelle begavelse, energien, geniet.

5. Den postmoderne kultur fremelsker et menneske, der kan mestre mangfoldigheden. Som kan bevæge sig omkring i omskiftende livsstils- og samlivsformer, forskellige tænkemåder og religiøse holdninger.

Postmodernismen vækker hos mange længselen efter at finde sin identitet. Identitet er et menneskes kerne. Det konstante, den samlende linie i personligheden. Identitet er grundlæggende at være 'den samme' hele tiden. Og ikke at flygte ind og ud af roller og forventninger. Tidens betingelser understøtter ikke den type menneske, som har en kerne, en stabil indre holdning - og står fast på den.

absolut sandhed, så hylder man derved den absolutte sandhed, at der ingen absolut sandhed findes.

Ligeledes kan man kun sige, at sproget intet kommunikerer, hvis man tror på, at det rent faktisk kommunikerer noget.

(*Gustavsson, Med God Grund, side 20*)

Optimisme - trods alt

Selvom postmodernismen har frigjort sig fra og knust alle de store idealer

og fortællinger, selvom der er en total mangel på sammenhæng, mangel på endegyldig sandhed og søgen efter endegyldig sandhed, så er det ikke først og fremmest pessimisme, vi møder i postmodernismen.

I stedet for at begræde det tabte og synke ned i fortvivelse, glæder man sig over at have kastet de tunge byrder af sig: "Der findes ingen universel sandhed. Men lad os dog være glade og nyde livet i stedet for at jage efter et eller andet uopnåeligt mål ude i fremtiden".

En har beskrevet postmodernisme som nihilisme med et smil: Nihilismen, der er en yderliggående skepsis, der afskaffer noget uden at sætte noget andet i stedet.

I en postmoderne tid kan vi plukke blomsterne af alle fortidige præstationer og bedrifter og sammensætte vores egen buket. Værdiløsheden ses af postmodernisten som en mulighed for at udnytte alt, sammenblande gammelt og nyt, transformere, skabe nye momentane identiteter og værker.

"Det hele giver for første gang i menneskets historie anledning til en kolossal frihed. Frihed fra sociale og moralske og kulturelle bindinger. Men samtidig er der ingen åbenbar vej for friheden. Hvad skal jeg stille op med mit liv? Mennesket er således endt med at blive totalt overladt til sig selv i et stort kaos."

Hvordan berører postmodernismen vores personlighed, livsstil, samfundet og kunsten? Det vil vi se nærmere på i næste artikel.

Bearbejdet artikel af Carsten Thomsen - ud fra Karl-Jørgen Helmichs materiale om postmodernisme.

PERSONER DER BANEDE VEJEN

For at forstå helheden samt de lange tidslinier i idéhistorien er et tillæg nødvendigt. De vigtige aktører i 1800-tallet og 1900-tallet vil jeg kalde 'de sllemme drenge':

* Ludwig Feuerbach 1804-1872, tysk filosof: Mennesket har skabt gud. Religion bygger på et selvbedrag.

* Charles Darwin 1809-1882, engelsk naturforsker: Der sker en selektiv udvælgelse i naturen, hvorved de stærke individer overlever og dermed udvikler racen.

* Karl Marx 1818-1883, tysk filosof: Religion opstår som følge af menneskets behov for trøst. Religion er altså en reaktion på undertrykkelse af arbejderne. Og omvendt bruges den til at undertrykke folk ved at love fortjeneste i himlen for det stridsomme liv her på jorden. Religion er opium for folket. Dens idealer er menneskenes egne. Religion er en utopi. Bliver undertrykkelse afskaffet, visner religionen.

* Friedrich Nietzsche 1844-1900, tysk filosof: Gud er død. Det medfører en nulstilling af den gældende moral - det kalder han nihilisme (lat. nihil = ingen). "En skelnen mellem sandt og falsk, væren og udseende/fænomen, fornuft og ufornuft bør ophæves."

Ingen værdier og normer har længere noget absolut grundlag. Sandhed og viden er knyttet til den vilje til magt, som er menneskets egentlige væsen. Det vil selv skabe og magte sin tilværelse og give den værdier. Mennesket har en livsdrift, der vil udfoldelse. Et overmål af livsmod på verden og på livet. Moral er netop fri livsudfoldelse, så mennesket selv kan tilskrives verden værdi. Mennesket er udgangspunkt for sin egen tilværelse.

Kristendom skaber svage mennesker. Kristendom har knægtet menneskets egentlige væsen - det at skabe og magte sin tilværelse. Kristendom har udbredt denne slavemoral ved at underkue menneskets livskraft. Nietzsche hylder antikrist.

* Sigmund Freud 1856-1939, østrigsk læge: Bliver det oprindelige (det ubevidste) i mennesket frigjort fra kulturens byrder i form af normer, kan mennesket udfolde sit oprindelige væsen. Religion og al anden kultur er et udtryk for en fortrængning af et mord, der blev begået af menneskets forfædre: sønnernes drab på udfaderen. Ubahaget ved kultur og religion forvandler sig til en neurose.

* Især Georg Brandes 1842-1927, dansk forfatter og filosof, står for kulturradikalismen (i Danmark fra slutningen af 1800 og frem til mellemkrigstiden, samt nyradikalismen i 1960'erne): Tilhængerne understreger det fornuftige, enkle og brugbare. Og demokratiet, hvor den enkelte frit kan udfolde sine skabende evner. Tilhængerne er imod de kræfter, som står for ensretning og autoritet.

I børneopdragelsen spiller Freuds psykoanalyse en stor rolle. Målet er et friere og mere menneskeligt samfund. Der må ryddes op i moral, traditioner og fordomme, som virker hæmmende for den enkelte.

Strømningen er især mod kristendom! Mottoet er: 'Frihed i åndslivet'. Tilhængerne kræver juridisk og politisk ligestilling for kvinder, med samme sociale og seksuelle udfoldelse som mænd. De arbejder for at opløse ægteskabet som undertrykkende institution. Bedre oplysning om forplantning og prævention støtter kvindens ligestilling og gør, at hun ikke føder mange børn og dermed bliver mindrebemidlet.

* Jean-Paul Sartre 1905-80, fransk filosof: Han står for en ateistisk eksistentialisme. I sit hovedværk 'Eksistentialisme er humanisme' fra 1946 udfolder Sartre sit absolutte frihedsbegreb.

Mennesket har ikke nogen fastlagt natur. Det nøgne liv er meningsløst. Mennesket må selv lægge en mening ind i sit liv. Det er det eksistentielle valg. Og det sker ved hele tiden at skulle foretage valg. Der er ikke noget forud givet, som begrunder valget. Menneskets totale frihed giver angst. Det vigtige spørgsmål er: Hvem er jeg?

Vores tid er utrolig optaget af sundhed og helbred. Fokus er rettet mod kroppen og velbefindende som måske aldrig før i historien.

Medicinsk og teknologisk har lægevidenskaben vundet meget store og betydelige landvindinger, sygdomme, som der før ikke var nogen virkelig effektiv behandling for, kan i dag behandles med stor succes. Effektiv og tidlig diagnosticering er yderligere en af tidens landvindinger. Og det alternative

marked for sygdomsbekæmpelse blomstrer som aldrig før.

Alligevel synes sygeligheden ikke for nedadgående, måske snarere at vokse, nye diagnoser kommer stadig til, sundhedsudgifterne eksploderer og truer med at slå bunden ud af amternes og kommunernes økonomi, og overfor mange sygdomme står vi lige så hjælpeløse, som vi altid har gjort.

Hertil kommer, at tiden og den måde, tingene er sat sammen på og fungerer på, gør mange syge. Fra tid til anden

Af Louis Nielsen

bliver vi mindet om, at smitsomme og potentielt farlige sygdomme ikke er et overstået stadium, de kan stadig dukke op i et eller andet hjørne af verden og herfra brede sig til andre lande, selv til vor del af verden.

Hvad der er årsag, og hvad der er virkning, er ikke altid nemt at holde adskilte, når vi har med sygdom at gøre. Hvornår er det, fordi vi "har ondt i sjælen", som vi kalder det i dag, at vi er syge eller føler os syge, og hvornår "har vi ondt i sjælen", fordi vi er syge?

Det spørgsmål er ikke så ligetil at besvare. Men det sætter sit tydelige spor hos lægerne, som ofte hævder, at de bruger mere tid på at godtgøre for raske mennesker, at de altså ikke er syge, end de bruger på at behandle dem, som virkelig er syge. Der kan, hvor paradoksalt det end måtte lyde, gå inflation i sygdomme. Det kan blive ligefrem prestigefyldt og lidt trygt at lide af bestemte sygdomme.

En Generation af **KLYNKERE**

Er vi blevet en forkælet generation, som har pakket livet ind i bomuld, som forventer et liv uden sygdomme, uden kampe, uden problemer?

Vi må tilbage til et liv under Guds forsyn, et liv lagt i hans hænder.

Et liv i Jesu hænder

Ethvert menneske har som udgangspunkt krav på at blive taget alvorligt. Men man kan udvikle sig så meget som klynker, og man kan leve sig så meget ind i en offerrolle, at ingen længere tager en alvorligt, og hvad værre er, man får sine omgivelser til at gå omkring med en rigtig dårlig samvittighed, og man gør også i mange tilfælde sine medmennesker til kynikere.

Det er ikke nogen rar udvikling, og hele situationen kalder på besindelse. Kristne ved sig kaldet af Jesus, og de ved, at hans kald tager hele livet og hele livssituationen med sig. Dermed er den bestemmende faktor over deres liv lagt i en andens hænder, i Jesu hænder, i Guds hænder.

I hvad som helst, som møder dem, ved de sig omgivet af Guds herredømme og Guds forsyn. Dette fører ikke til apati og ligegyldighed og overlader sig til tilfældighederne, for Guds vilje er ikke blind, upersonlig og ufølsom, men bestemt af, at Gud har en vilje og en plan med den enkeltes liv. Og livets tilskikkelser er muligheder i den plan.

Sundhed er naturligvis at foretrække frem for sygdom, velbefindende og frihed frem for smerte og bundethed, men selv når disse goder måtte blive os nægtet, har vi et liv at leve og muligheder, som tilbydes os. Måske ikke de samme muligheder, men stadig muligheder, og med Guds hjælp kan vi måske vende vanskeligheder og ulykke til noget positivt, måske ligefrem til vinding.

Sådan skal den kristne ræsonnere, altså ikke så meget tænke på de spildte og tabte muligheder, som på de nye og anderledes muligheder. Erkendelsen af det er det første skridt på vejen til at blive frelst fra klynkeriet.

Forventninger til livet

Hvordan vi oplever livet, har meget at gøre med, hvad vi forventer af livet. Groft sagt forventer rige og forkælede mennesker sig nok mere af livet end fattige mennesker og mennesker, som fra barndommen er vokset op med en hård tilværelse. At være rask, rig og en succes er mange af os nærmest kommet til at se på som en menneskeret. Men er det også det?

Hvad sagde Gud Herren til Adam og Eva efter faldet:

“Til kvinden sagde han: “Jeg vil gøre dit svangerskab plagsomt og pinefuldt, i smerte skal du føde børn. Du skal begære din mand, og han skal herske over dig.”

Til Adam sagde han: “Fordi du lyttede til din kvinde og spiste af det træ, jeg forbød dig at spise af, skal agerjorden være forbandet for din skyld; med møje skal du skaffe dig føden alle dine dage. Tjørn og tidsel skal jorden lade spire frem til dig, og du skal leve af markens planter. I dit ansigts sved skal du spise dit brød, indtil du vender tilbage til jorden, for af den er du taget. Ja, jord er du, og til jord skal du blive” (1 Mos 3:16-19).

Der er uden tvivl både vrede og sorg i disse ord, men også nåde og barmhjertighed. For slangen (vers 15) er der ingen fremtid, en dag knuses hans hovede, for Adam og Eva loves en kommende lægedom mod slangens

gift. Livet er dermed sat ind i et kontinuum af slid og møje, smerte og frustration, men også ind i et håb om udfrielse og frelse fra trældommen under forkrænkelsen.

Peter fortæller os i sit første brev, at det at være kristen består i at “være vendt om til vores sjæles hyrde og tilsynsmand” (2:25 og ved Jesus Kristus og hans død for os på korset at have fået håb, således at “vores tro også er håb til Gud” (1:21).

Den kristne er en, som “overlader sin sjæl til den trofaste skaber” (1 Pet 4:19), dvs. til Ham, som til stadighed forsikrer os om sin omsorg for os, at han “aldrig

Efterhånden er tingene blevet stillet så meget på hovedet, at syg er man, til det er blevet bevist, at man er rask.

vil slippe os eller forlade os”, at vi derfor “altid skal være frimodige”, aldrig skal miste modet, aldrig skal “blive trætte og forsagte i vore sjæle”.

Nogen gange er det som om, at vi har glemt det, når også vi lader os drive med strømmen af dem, som aldrig er taknemmelige, altid er utilfredse og knurrende, aldrig har overskud til at tage os af andre, fordi vi altid er bekymrede for os selv.

Syg på forhånd

Efterhånden er tingene blevet stillet så meget på hovedet, at syg er man, til det er blevet bevist, at man er rask. Deraf de mange screeninger og besøg hos lægen uden påviselig grund. Efterhånden er det sådan, at man hører mere om udbrændte kristne ledere end ledere, hvis tro er usvækket og hvis glæde bevaret og voksende.

Dette uden at fortie, at naturligvis er der tilfælde af udbrændthed, som kan henføres til fysiske og sjælelige årsager, til et dårligt arbejdsmiljø eller til overbebyrdelse. Men der findes også udbrændthed, hvor årsagen mere er åndelig, som f.eks. illusioner om sig selv og andre, urealistiske forventninger til hvad opgaven går ud på eller fører til, overgearret åndelighed etc.

Jeg frygter for, at de mange pseudobegivenheder, som fylder så meget op i de fleste moderne menneskers liv, er en del af årsagen til, at så mange samarbejder så dårligt med livet og fungerer så dårligt i det

hverdagsliv, de er sat ind i. Desværre er kristne ikke uindtagelige for den tendens. For også i den kristne verden er der meget, som bedst kan beskrives som pseudoåndelighed.

Syndens virkelighed

Terapi er ikke løsningen på samfundets og den enkeltes “sygdomme”. Men terapi er ofte nødvendig.

Det ville hjælpe meget, hvis vi igen begyndte at regne med synden som en veritabel virkelighed i menneskers liv og verden. Så kunne vi igen begynde at relatere til sandheden, også til den mere ubehagelige sandhed om os selv og det liv, vi lever. Så blev vi også igen afhængige af Gud og henviste til ham, for synd er der ingen anden end Gud, som kan tage sig af og rense os for (helbrede os for).

Så ville vi også indse, at de tungere

ting i livet ikke så meget er sygdom, mindreværd og følelsen af mislykkethed som fremmedgørelse for Gud, for os selv, for medmennesket, for verden, for livet, for døden, for evigheden.

Mangler bare en af disse dimensioner i vort liv, mangler dybde dimensionen, og vi fremmedgøres dermed for virkeligheden, virkeligheden, som er, at vi lever i en af Gud skabt verden, og at ingenting derfor kommer til sin ret, hvis det ikke forbindes med ham.

Er troen virkelig for os?

Spørgsmålet, vi som kristne må stille os selv, er, om troen er virkelig for os? Kristne, som kommer fra lande, hvor fattigdommen og nøden er stor og møder os her hos os selv, undres ofte over, hvor lidt vi tror, spørger sig selv om, vi virkelig tror? Deres fornemmelse kunne meget vel være rigtig.

I beretninger, som når os fra Nordkorea (men også fra mange andre lande) om kristne under meget voldsomme forfølgelser, er et gennemgående vidnesbyrd, man hører fra andre fanger om de kristne, at de kendes på deres mildhed og medmenneskelige omsorg. Midt i deres egen lidelse og smerte har de alligevel plads for deres medfanger, til det smil og den medmenneskelighed og varme, som tænder håbets fakkel i en verden af lutter fornedrelse og mørke.

“Bliv ikke trætte” eller “vær ikke lunkne i jeres iver” er en opfordring, som med mange eksempler og i mange forskellige formuleringer når os fra Bibelens blade, fra både Det gamle- og Det nye Testamente. “Vi skal høste til sin tid, hvis vi ikke giver op”; “de, som sår med gråd, skal høste under frydesang”, “I, brødre, må ikke blive trætte med at gøre det gode”.

Bibelen fortier ikke, at ventetiden kan blive lang og vejen hård. Nemme løsninger findes ikke i Guds rige. Det er ikke Gud at springe over, hvor gærdet er lavest. Bjerge og høje skal jævnnes, dale og kløfter skal højnes, sådan jævnnes der midt i ørken og øde en landevej for vor Gud.

Men problemerne, bekymringerne og vanskelighederne kan vi vente på og tage i den rækkefølge, de kommer. Vi behøver ikke at foregribe dem, behøver

ikke at ængstes og bekymres for alle hånde indbildte farer. De virkelige og nærværende er reelle nok.

Vi skal ikke, for at beskytte og bevare vort liv nu, pakke det sådan ind i bomuld, at vi knap nok lever. På den måde vinder ingen af os livet. Ved at leve fornuftigt kan vi måske undgå nogle sygdomme, men nogen ultimativ beskyttelse mod sygdom og anden fare har vi ikke i dette liv.

Løftet for det kommende himmelske Jerusalem om, at “Ingen indbygger skal sige: ‘Jeg er syg!’” (Es 33:24) gælder netop den kommende verden, den verden, hvor ingen af faldets konsekvenser længere er til, ikke den

det stykke af Jordan, hvor den løber i sin dybe dalsænkning). Eller “når selv fodgængere løber dig træt, hvad vil du gøre den dag, du skal kappes med heste?”

Ind imellem har vi brug for en opsang, godt hvis vi kan give os den selv, men kan vi ikke så en trofast ægtefælle, en god ven, en loyal kollega. Nogen gange er det så Gud, der giver os den, og da er den måske ikke så meget verbal, som at den møder os i livets rindende strøm af hændelser, små som store, alvorlige som muntre. Selvironi og selvironisk distance til sig selv er også god medicin. En fornemmelse af skamfuldhed over, hvor lidt der ofte skal til for at slå os ud

Kristne ved sig kaldet af Jesus, og de ved, at hans kald tager hele livet og hele livssituationen med sig. Dermed er den bestemmende faktor over deres liv lagt i en andens hænder, i Jesu hænder, i Guds hænder.

nuværende verden.

Opsang fra Gud

Jeremias var en mand, der var oppe mod meget, en sart, fintfølelse mand, som Gud ikke des mindre gjorde til en kobbermur, men ikke uden, at Gud og Jeremias måtte kæmpe for det. Overladt til sig selv kunne han fristes til at svømme hen i selvmedlidenhed. Men takket været Guds ihærdige trofasthed fik han ikke lov til det. Hvad vil du gøre, Jeremias, sagde Gud f.eks. til ham, den dag du krydser “Jordans stolthed”, når du ikke føler dig tryk i “et fredeligt land?”. Med andre ord: Du kan lige så godt indstille dig på, at forholdene bliver meget mere utrygge (“Jordans stolthed”, vildt tropisk landskab langs

i forhold til det meget, andre klarer i udstrakt arm, er også en god øvelse.

Om disse ting gælder, som det gælder Guds opdragelse af os generelt, at “de vækker rigtignok snarere ubehag end glæde, mens de står på, men bagefter bliver frugten fred og retfærdighed for dem, der har gennemgået dem.

Styrk derfor de synkende hænder og de kraftesløse knæ, og gå den lige vej på jeres ben, så det lamme ikke vrides af led, men tværtimod bliver helbredt” (Heb 12:11-13).

Rundt om Schmidt er en smal, lille film, der handler om ensomhed, fremmedgørelse og et stivnet liv. Den altoverskyggende hovedrolle har Jack Nicholson, som Warren Schmidt - en forsikringschef, der befinder sig i sit livs krise.

Schmidt står overfor at skulle nyde sit otium - men han har ingen søde forventninger til sit liv som pensionist. I åbningsscenen ser man ham sidde i sit tomme, ryddede kontor og stirre ufravendt på uret på væggen. En lang sekvens i fuldstændig tavshed, der sætter tonen i filmen.

På kort tid forsvinder de to ting, der har fyldt hans liv med indhold. Først hans job og dernæst hans kone, der dør af en blodprop i hjernen. Ydermere finder han ud af, at hans kone for år tilbage har været ham utro - så hans sidste illusioner brister.

En dag, da han sidder og zapper formålsløst på tv-kanalerne mellem vaskemiddel-reklamer og fitness-homeshopping dukker der en reklame op for en fadderskabs-organisation og han beslutter sig til at blive fadder for et barn i Afrika.

Han går i gang med at skrive rørende og tragikomiske breve om sit liv til den lille dreng, Ndugu, der fungerer nærmest som en skriftefader. Det er som små bønner til en fjern upersonlig Gud - et desperat håb om at blive hørt, forstået. Igennem filmen får vi læst flere af de pudsige og skæve breve op, hvilket giver et indblik i Warren Schmidts tanker og frustrationer:

"Jeg ved, at vi alle er ret små i det store hele, og jeg tror, at det eneste, vi kan håbe på, er at gøre en eller anden forskel. Men hvilken forskel har jeg gjort? Når jeg er død og når alle, som kendte mig er døde og ingen husker, at jeg overhovedet eksisterede, hvilken forskel vil jeg så have gjort? Ingen. Ingen overhovedet." Sådan lyder et af hans breve til Ndugu.

Ingen vej tilbage

Warren Schmidt er en mand uden ambitioner, uden intellektuel nysgerrighed, han kan ikke sætte sig

ind i andre folks behov og følelser og er ude af stand til at relatere til omverdenen, til mennesker. Familie, venner, præsten i den lokale kirke, hans arbejdskolleger. Alle virker de på ham, som fremmede. En ensom vandrer i mængden - monotonien har sat ind, og hver gang han får en ny mulighed for at knytte dybere bånd med mennesker, så afviser han det, og ender med at blive endnu mere ensom.

Da konen dør, kommer præsten ved

“

Når jeg er død og når alle, som kendte mig er døde og ingen husker, at jeg overhovedet eksisterede, hvilken forskel vil jeg så have gjort? Ingen. Ingen overhovedet.”

Schmidts brev til Ndugu

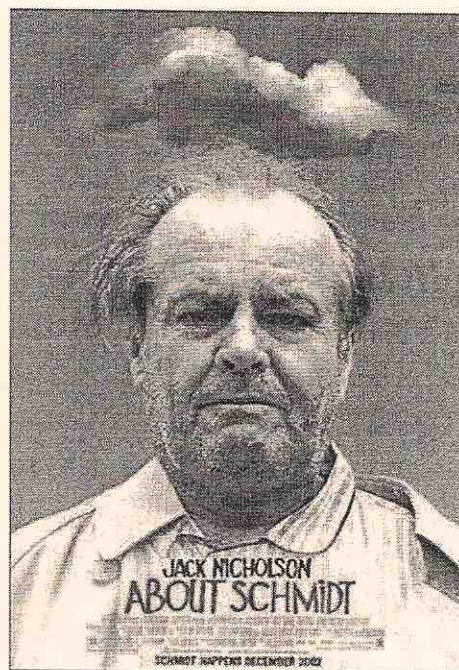
”

begravelsen med en banal standard-bemærkning: "Vrede er OK, Gud kan klare det, hvis vi bliver vrede på ham". Men Schmidt er ikke vred, han er nærmest følelsesløs - indestængt, aflukket.

I nærmest desperation beslutter han sig for at rejse væk et stykke tid i sit nye mobilhome.

På en campingplads en sen nat ser vi ham sidde på toppen af sit mobilhome med stearinlys tændt og kikker op mod stjernerne og snakker med sin kone. Som om han ønsker at forbinde sit liv med noget mere solidt, noget, der giver mening. Men han får ingen åbenbaringer.

Rejsen ender hos hans datter nogle dage før hun skal giftes. Her møder

han en noget sær og bohemeagtig svigerfamilie, som han føler er langt under hans egen standard. Han forsøger at få sin datter til at aflyse brylluppet, men man fornemmer, at han egentlig her skærer de sidste bånd over til et liv, der kunne live hans tilværelse op.

Selvom dette lyder deprimerende, så er filmen lavet med dyb sympati for Schmidt - og med en hel del ironi og afvæbnende humor. Filmen er kategoriseret som en komedie, men det er mere tragikomisk..

"Jeg ser, at alle de ting, der sker under solen, er tomhed og jagen efter vind", siger Prædikereren. Det er overskriften over Schmidts liv.

Han engagerer sig ikke i de muligheder, tilværelsen giver. Han involverer sig ikke i menneskers liv. Ingen overordnet mening med tilværelsen fylder ham med håb, tro og tillid. Filmen er på mange måder et ætsende portræt at en mand med åndelig apati. Det moderne menneske, som bygger sit liv op om ting, der i sidste ende ikke tilfredsstiller.

Er der håb for Schmidt? Jeg tror det ikke, men filmens sidste scener åbner måske en dør for ham. Det må jeg overlade til den enkelte at vurdere, hvis I ser filmen.

Af Carsten Thomsen

To testamenter

To Guder?

Er Det gamle Testaments Gud en anden Gud end evangeliets og kristendommens Gud?

Af Louis Nielsen

Det spørgsmål, som overskriften udtrykker, må vi jævnligt stille os selv, når det i tidens debat om Islam kontra kristendom ofte postuleres, at Det gamle Testamente indeholder meget, som er primitivt og forstenet, som på mange måder kan minde om Islam.

Min påstand er, at det kun holder set ud fra en meget overfladisk betragtning; ud fra en bredere teologisk betragtning holder det ikke¹. Det kan godt være, at en religionshistoriker kan komme godt fra en sådan påstand, men en teolog, som tager Bibelen alvorligt som en åbenbaring fra Gud, kan ikke smygge sig så nemt uden om problemet.

Uden tvivl er det rigtigt, at den bibelske åbenbaring både som frelseshistorie, som direkte tale ved profeterne og som tradition i visdomslitteraturen består af et fremadrettet vidnesbyrd i stadig udvikling frem mod Guds fulde åbenbaring i Jesus Kristus, hans egen Søn "kommet i kød". Men det kan på ingen måde udlægges som, at Guds tidligere åbenbaring af sig selv er i modstrid med den senere, eller at den senere åbenbaring ophæver den tidligere².

Hævder vi noget sådant, nedbryder vi

Skriftens enhed og går imod både Jesus og apostlene, for hvem Skriftens (både Det gamle- og Det nye Testamente) autoritet var af altafgørende betydning.

I en filmanmeldelse i Politiken for nylig hedder det bl.a. om Lars von Triers film "Dogville":

"Dog" er "God" stavet bagfra, og i Dogville viser man da også hellere tænder end barmhjertighed. Det nye Testaments budskab er tilgivelsen. Det gamle Testamente afregner øje for øje og tand for tand".

Det eneste, dette citat meddeler, er, at den, som har skrevet det, ikke kan have meget kendskab til Det gamle Testamente, ellers ville han vide, at det særdeles ofte taler om tilgivelse, og at Det nye Testamente faktisk taler om synd, som aldrig vil blive tilgivet. Værre er det dog, når velrenommerede teologer gør sig skyldig i tilsvarende generaliseringer.

Det er selvfølgelig et problem for os med vor humanistiske, modernistiske og politisk korrekte tilgang til tilværelsen, at Loven, Det gamle Testamente tillader sig at have "en nidkær Gud", "en forfærdelig og frygtindgydende Gud",

en Gud som også åbenlyst proklamerer sig selv som Herre og forlanger "at alle skal bøje knæ for ham" og alle "sværge ham troskab", en Gud som tillige er en udvælgende Gud, over for hvem ingen har ret eller kan have ret, men hvor alt er af nåde.

Bibelen lægger ikke skjul på, at han er en gådefuld Gud, en mysteriøs Gud, som er tiltrækkende og skrækindgydende på samme tid, en Gud, som har et navn, ingen anden end han selv kender, og ingen anden end han selv forstår.

Overfor Moses udråber han sit navn, dvs. udråber sig selv som "en barmhjertig og nådig Gud, sen til vrede og rig på troskab og sandhed, som bevarer troskab i tusind slægtled, tilgiver skyld og overtrædelse og synd, men ikke lader den skyldige ustraffet, men straffer fædres skyld på børn, børnebørn og oldebørn og tipoldebørn" (2 Mos 34: 6-8).

Først nådig

Først i hans væsen og hans sindelag er at være nådig og barmhjertig, at være overbærende og langmodig ("sen til vrede"), at være sanddru og trofast og at bevare trofasthed og miskundhed i endeløse generationer.

Han er ikke despot, ingen lunefuld Gud, alle hans ord og handlinger udspringer af hans evige væsen af barmhjertighed, nåde og trofasthed, men på den anden side kalder han tingene ved deres rette navn. Mørke bliver aldrig lys for ham, ondskab aldrig godhed, uretfærdighed aldrig retfærdighed, synd aldrig liv, skyld aldrig ikke-skyld, oprør aldrig ikke-oprør.

Sådanne handlinger, som er totalt imod hans væsen og hans ukrænkelige hellighed, vil han altid være imod, og hans nidkærhed vil altid se til, at de bliver straffede og straffede på behørig vis.

Spørgsmålet er, om vi kunne affinde os med det, hvis det var anderledes? Verden er forfærdelig nok, som den er i forvejen. Tænk hvis Skaberen af alle ting, hvis Forsynet over alt det skabte, er ligesom de gruppevækkende kræfter, som styrer verden?

Så er vi i sandhed på Herrens mark, så er verden ligeså tilfældig og grusom, som neodarwinisterne prædiker, så er alt mørke og ragnarok, så er der intet håb, intet lys forude, kun ragnarok og evigt

mørke.

Er det ikke i sig selv en stille glæde, et tillidsfuldt håb og en lønlig triumf, at vi med ankergrund i Bibelens forkyndelse af Gud kan svare tilbage, at sådan er virkeligheden ikke, at sådan er det ikke Guds vilje, at det skal være, og sådan vil det ikke forblive. For der kommer en dag, hvor Gud "vil dømme verden med retfærdighed", en "verdensgenfødsels dag", hvor "vor Gud tiltræder sit kongedømme", hvor de, "som ødelægger jorden", skal "ødelægges", og lønnen gives til "de hellige og dem, der frygter dit navn, både små og store" (Åb 11:15-19; 19.6 ff.)?

En Gud, der straffer

Skal Bibelens åbenbaring hænge sammen og give mening, ja skal livet og tilværelsen selv give mening, kommer vi ikke uden om denne for moderne mennesker så utålelige tale om en dømmende, nidkær og straffende Gud.

Lad det igen være sagt, at den dømmende, straffende Gud, ikke er Bibelens første vidnesbyrd om Gud. Førstepladsen har Guds egen erklæring om, at han "er en nådig, barmhjertig og trofast Gud".

"Gud er Kærlighed", siger Johannes, men han siger også, at "Gud er lys, og der er slet intet mørke i ham", og han insisterer på, at vil vi være hos Gud, må vi også komme ind i lyset og blive i lyset. I mørket er vi udenfor Guds nærhed, i mørket er der kun død og evig fortabelse.

"Gud elskede verden, så højt, at han gav sin Søn, den Enbårne", siger Johannes også, men baggrunden er dystert, for Guds kærlighed når os ikke som vidunderlige, skønne, elskelige og ædle mennesker, men som "fortabte" mennesker, "ugudelige" mennesker, "fjender" af Gud, "overtrædere", "faldne", "vredens børn", "hadende mennesker", "forhadte" etc (se Joh 3:16-21; Rom 5:6-11; Ef 2:1-5; Tit 3:3-7).

Guds dømmende og straffende gerning omtales af profeten Esajas som Guds "fremmede gerning" eller hans "sælsomme" gerning. Gud er "rig på miskundhed" og "rund til at forlade", "kun et øjeblik varer hans vrede, livet igennem hans miskundhed", han "gemmer ej evigt på vrede", men "forbarmer sig over os, som en Fader forbarmer sig over sine børn". Bemærk, at

66

Først i hans væsen
og hans sindelag er
at være nådig og
barmhjertig.

99

alle disse citater er gammeltestamentlige vidnesbyrd og erklæringer om Gud!

Men når det er sagt og sagt tydeligt, er det også vigtigt at holde fast ved, at hele Bibelen umiskendeligt indeholder et vidnesbyrd om Guds retfærdighed, Guds dom, Guds vrede, Guds straffende nidkærhed, om evig død og fortabelse i helvede for den synder, som ikke vil omvende sig.

Hvis vores samvittighed var finfølelse, som den burde være, skulle det vidnesbyrd ydmyge os, afklæde os vor stolthed og vore mange løgne, få os til at angre vor synd og få os til at vende os til Gud i bøn om nåde, frelse, genrejsning og hjælp.

Desværre hører det til sjældenhederne, at vi modtager det på den måde. Vi har i et alt for stort omfang vænnet os til ikke længere at frygte fortabelsen, for vi er jo frelst. Og så langt så fint. Men desværre har vi også glemt at være taknemmelige for det, glemt det forfærdelige, Gud har frelst os fra, glemt, hvor hæslig synden er, også din og min synd.

Teoretisk holder vi fast ved en lære om fortabelse, men det går os ikke til marv og ben, og vores vidnesbyrd om den tones ned og mister sit præg af troværdighed. Vi bliver ude af stand til at forkynde om fortabelse på en måde, som ærer Gud og ophøjer hans frelse i Kristus. Dermed reduceres frelse også til noget sekundært, noget vigtigt, endda meget vigtigt, men ikke det ene altafgørende. Kristendom er bestemt vigtig for os, og vigtigere end noget andet, men alligevel

mere et tilvalg, ikke det "ene fornødne", det saliggørende som afgør forskellen mellem evigt liv eller evig fortabelse.

Guds dom over synden

Bibelens advarsler, også de for os og vor tid måske nogen gange lidt akavede og bizare advarsler bliver intellektuelle problemer, som vi ved hjælp af religionshistorie og psykologi behændigt tror vi kan udrede og forklare. De mister deres karakter af "advarende eksempler for os" til hvem "de sidste tider er kommet" (1 Kor 10:11).

Hvorfor fordrev Gud vore første forældre fra haven? Hvorfor spærrede han adgangen til Livets træ, hvorfor dømte han dem til slid og slæb og til sorg, frustration og tomhed i livet? Hvorfor lod han Kain vandre bort som en hjemløs forvist fra hans ansigt? Hvorfor sendte han syndfloden? Hvorfor lod han det regne med ild og svovl over Sodoma? Hvorfor ramte han egypterne med allehånde plager og lod til sidst døden ramme førstegrøden af deres manddomskraft? Hvorfor skulle Israel fare så ryggesløst frem mod kana'anæerne og ikke efterlade nogen levende? Hvorfor blev Israel, det udvalgte folk, ramt af så mange navnløse lidelser? Hvorfor led Jesus, forladt af alle og forladt af Gud, så ubeskriveligt på korset? Hvorfor trues verden af så forfærdende et fænomen som "Guds og Lammets vrede"? Hvorfor er der tilsidst en hob af mennesker, som trygler bjergene om at falde ned over dem for at beskytte dem mod "hans vrede, som sidder på tronen"?

En eller anden studser måske over at se alle disse eksempler anbragt på rad og række? Men så vidt jeg ser dem, hører de hjemme i samme teologiske kategori.

Alt, hvad mennesker bør og kan kende om Gud, siger Paulus, "ligger åbent for dem" og har gjort det "siden verdens skabelse". Til det, som ligger åbent for dem, henregner Paulus det, at Gud er en retfærdig og moralsk sindet Gud, som ikke er ligeglad med, hvordan mennesker lever, men dømmer mennesker for deres undertrykkelse af sandheden (Rom 1:18-32).

Meget ofte åbenbares Guds vrede over synden ved, at Gud giver mennesker hen i og til deres fordærv. Vi kan groft sagt ikke forvente, at Gud står ved hvert et gadehjørne rede til at slå ned on location

på hver en synd og overtrædelse. Men han har tydeligt lagt spor i sandet, som viser, hvad han mener om synden, og hvilken løn (straf) synden bærer med sig, - døden ifølge Bibelens enstemmige vidnesbyrd (Rom 6:23).

Den rette måde at læse bibelhistoriens domsberetninger på er ikke at måle dem med vor tids retfærdigheds- og menneskerettighedsbegreber³ (hvem ved iøvrigt, om de er ultimativt rigtige?), men at læse dem som Guds advarende budskab til os mennesker om dommen på den yderste dag, rettet både til samtiden, hvori katastroferne fandt sted, men ganske afgjort også til alle succesive generationer, altså også vores generation.

De rejser spørgsmål om Guds karakter og moralske integritet, siger vi. Javel, men først og fremmest fordi vi ikke forstår Gud, og gerne vil have ham til at være en anden Gud, end han er. Men Han kan uden tvivl svare for sig selv. Mere afgørende er det at rette spørgsmålet til os selv og vores afsindige og dumdristige syndighed, som fører os helt derud, at det bliver nødvendigt for Gud at advare os og tale os til med så hårde midler.

Vi er ikke bedre

Der er en tendens hos os faldne mennesker til at se på hver foregående generation af menneskeslægten som mere primitiv, mindre udviklet og mere ond og skyldig end vores egen generation.

Ikke mindst i den polarisering mellem vesterlændinge og andre folk, som finder sted i dag, fører vesterlændingen sig ofte frem som værende på et moralsk meget højere plan end alle andre folk og føler sig derfor også selvfølgelig til at agere som verdens politibetjent, dommer og bøddel.

Lyttede vi derimod til Jesus, ville vi høre ham sige lige netop til os: "Mener I, at de (irakerne f.eks.) er større syndere end alle andre, siden det gik dem sådan?", eller at "de var mere skyldige end andre?" (Luk 13:1-5). Andetsteds minder Jesus sin egen samtid om, at den er mere skyldig for Guds domstol end Sodoma var det i sin tid. Tankevækkende ikke!

Gud har talt, Gud har advaret. Tænkligt er det, at når Gud advarer, advarer han i tidens sprog og tilpasset til, at tiden skal forstå, at det er Gud,

66

Teoretisk holder vi
fast ved en lære om
fortabelse, men
det går os ikke til
marv og ben.

99

som har handlet, og Gud som har talt⁴. I Guds handlen er der anskuelsesundervisning både for verden og for Guds folk, Israel som kirken. Gud har ikke nødig at fortælle den samme historie igen. Syndfloden og Sodomas ødelæggelse forkynder tydeligt for alle efterfølgende generationer af mennesker, at "de nuværende himle og den nuværende jord bliver opretholdt og gemt til ilden på dommens dag, hvor de ugudelige mennesker går fortabt" (2 Pet 3:7).

Medens alt det fortsat står fast, har Gud i mellemtiden sendt sin Søn til verden, ikke for at dømme verden, men for at verden skal frelses ved ham, og Gud har "tålmodighed med os, fordi han vil, at ingen skal gå fortabt, men at alle skal nå til omvendelse" (2 Pet 2:9; se også Rom 2:4-11).

Vist er der forskelle mellem de to testamenter, også fundamentale forskelle mest beroende på, at der er tale om en gammel pagt i forhold til en ny pagt og om løfte og "skygger" i forhold til opfyldelse og "det virkelige og sande".

Der er også forskelle i den måde, Gud henvender sig på og meddeler sig selv til mennesker på i Det gamle Testamente, og den måde, han gør det på i Det nye. Den forskel beror på, at Guds evige ord, Ordet selv er blevet kød i Jesus af Nazaret, Guds Søn.

Meget kan nu siges så helt anderledes, end det blev sagt i Det gamle Testaments tidsalder. Hellighed og renhed f.eks. og udstrækningen af dem til hele livet og

hele tilværelsen sker ikke længere på den udvendige og ritualistiske måde, det foreskrives i Loven, ikke mindst i 3 Mosebog. For den troendes indre er nu rensset og helliget ved inkarnationen og ved Jesu rensende og helligende død for os på korset og ved, at Helligånden bor hos hver og en, som hører Jesus til (Joh 13:10-11; 17:19; 1 Kor 6:11; Ef 5:26; Heb 9:11-14; 10:22; 1 Joh 1:9; Åb 19:9).

Kirken fører ikke kamp med militære midler, som Israel gjorde. Guds rigets udbredelse og sejre og bringer mennesker ind under Kristi herredømme sker ikke gennem krig og udslættelse og udryddelse af folk, men gennem forligelsens ord med Guds appel til mennesker om at "lade sig forlige med Gud".

Kirken er et "åndeligt hus" med en "åndelig gudsdyrkelse", ikke et tempel, hvor der bringes dyreofre og afgrødeofre, og "landet" er ikke et geografisk og fysisk område, som kun kan indtages med magt og forsvares med magt, men Guds hellige og levende folk og dets evige arv i lyset i hans evige rige.

Samme budskab om frelse

Men større end forskellene er enheden. For teologisk, frelseshistorisk og principielt forkynder Bibelen det samme frelsesbudskab. Den Gud, som har talt til fædrene, er den samme Gud, som nu taler til os i sin Søn. Indfører vi en diktomi (tvedeling) mellem Det gamle Testamente på den ene side og Det nye Testamente på den anden, kommer vores teologi alvorligt ud af balance og ender med at blive falsk.

For ganske vist "ophæves" ved Kristi komme til verden og ved hans himmelfart efter fuldendt værk "et tidligere bud, fordi det var svagt og nytteløst, og der indføres i stedet noget bedre, nemlig et håb, hvori vi kommer Gud nær" (Heb 7:18-19). Det svage, nytteløse bud, som ophæves, identificerer Hebræerbrevets forfatter med "loven", men ikke "loven" (Det gamle Testamente) per se (i sig selv), men det levitiske præsteskab og de levitiske ofringer og anordninger. De er borte og borte for evigt. Men "før skal himmel og jord forgå", sagde Jesus, før "det mindste bogstav eller en eneste tøddel af loven forgå" (Matt 5:18). I en anden sammenhæng sagde han, "Skriften (loven, Det gamle Testamente) kan ikke

omstødes".

Kirken må i sin diskussion med Islam ikke falde i den fælde at nedskrive Skriften. Skriften er og forbliver grundlæggende for kirken. Kristendom er utænkelig uden Skriften (Bibelen), men kristendom er ikke en skriftreligion i den forstand, Islam er det og i den forstand, som farisæerne praktiserede jødedommen på.

Kirken søger til Skriften, men dens forhold til Skriften er ikke af juridisk art. Kirken håndterer ikke Skriften som lov og paragraffer. Den søger i Skriften for at finde liv og det, som fører til liv og fred, og Guds livgivende Ånd, som står bag Skriften, hjælper og vejleder kirken og den enkelte kristen, så vi i kirken og som enkeltkristne hører det, som Gud vil sige til os, det "som Ånden siger til menigheden".

Men der er tale om en stadig vekselvirkning mellem Skriften og Ånden, for det, som vi hører Ånden sige til os, må prøves på Skriften, og det, som Skriften siger til os, må prøves på Ånden, om det fremmer det, som er til "retfærdighed, og fred og glæde" (Rom 14:17), fremmer en levende tro på Kristus eller tværtimod hindrer den og får den til at visne. Der er i virkeligheden tale om en hårfin balance her, som kræver megen indsigt og dømmekraft i kærlighed, hvis vi skal kunne bevare den (Fil 1:9.11; Kol 1:9-11).

“

Bibelen er i virkeligheden oprørende mere realistisk end vi med vort drømmende og idealiserede verdenssyn.

”

under evigheds og det absoluttes synsvinkel. Her er Gud den "ene sande Gud fra evighed til evighed", "hans ord grundfæstet for evigt i Himlen", hans "forsæt", "råd" og "planer" fastlagt og fattet af ham selv fra "før verdens begyndelse".

Set under åbenbaringshistoriens eller frelseshistoriens synsvinkel er der en historisk linje, som deler tiden i et "før" og et "nu", i et "før Kristus" og "efter Kristus", i den "nærværende tid" og den "kommende tid", i en "gammel skabelse" og en "ny skabelse", og en tid, hvor vi er og lever og dør i Adam, og en tid, hvor vi er, lever og oprejses i Kristus.

Under denne linje er der noget, som er foreløbigt og midlertidigt, og noget som er vedvarende og evigt. Under den linje kan der også skelnes mellem mennesket som "børn under formyndere og vogtere" og som "sønner", som har nået deres "myndighedsalder" og dermed deres "frihed".

Sinajpagten var egentlig tænkt som et frihedsskæft, men på grund af Israels syndighed og oprør blev den mod Guds hensigt en slags spændetrøje og slaveæg, og Gud en despot for Israel i stedet for en kærlig Fader og vejleder.

Så længe Det gamle Testaments - lovens tidsalder varer ved, har vi ikke en fuldkommen åbenbaring af Guds hensigter for menneskeheden, kun noget foreløbigt, kun "en skygge" i forhold til "tingene i deres sande skikkelse". Det forhold må vi naturligvis tage med i vore overvejelser, når vi tolker både Det gamle Testaments beretninger og dets forskellige anordninger.

3. Om den enkelte af de omkomne i syndfloden og ved Sodomas ødelæggelse, den enkelte omkomne egypter og kana'anær

gælder, at hans og hendes endelige dom ikke er afgjort og fastlagt ved det, som kollektivt overgik dem i tiden, på den måde vente til dommen på den yderste dag, hvor alle mennesker fremstilles for Gud som deres dommer.

4. Mange moderne læsere af Det gamle Testamente studser over og forarges over den grusomhed og brutalitet, som mange af Det gamle Testaments fortællinger lægger for dagen.

Det er en indvending, som rammer og gør ondt, og noget definitivt klart svar ser vi os ikke i stand til at give. Men vi kan i det mindste anstrenge os for at forstå. En ting kan vi ikke beskyldte Bibelen for, og det er sentimentalitet og virkelighedsfortrængning.

Bibelen skildrer tingene, som de er. Al krig er hæslig og grusom, også moderne krig. Alle folkedrab er gruopvækkende også moderne.

Bedømt på nutidens historie burde vi snarere end at forarges over grusomhederne undre os over, at verden er så lidt forandret i forhold til den gang. Bibelen er i virkeligheden oprørende mere realistisk end vi med vort ofte drømmende og idealiserede verdenssyn.

Problemet er ikke, at mennesker gør den slags ting, for det har de altid gjort. Problemet er, at det ikke alene sker med Guds accept, men direkte på hans ordre.

Hvordan forklare det? Hvordan forklare, at Gud sendte syndfloden og udslettende Sodom, hvordan forklare, at Gud kaldte først assyrerne og siden babylonerne til ikke blot at tugte sit genstridige folk, men til at myrde det, tilintetgøre det og gøre det hjemløst? I hvert af de nævnte eksempler åbnes der også en frelsens dør - for få, indrømmet - men det ligger i forlæggelsen, at det kunne have været mange flere, hvis flere havde villet.

For Gud er der noget, som vejer tungere end menneskets lykke og velfærd, at vi indretter os efter ham. Syndfloden kom ikke uden grund, og den blev længe nok udsat; Sodomas ødelæggelse var heller ikke uden grund, og havde der været bare ti retfærdige i byen, havde Gud sparet den. Men der var ingen uden Lot. Kana'anæerne var blevet advaret i mere end 400 år, men det fortsatte med at udvide dets syndeskyld. Til sidst bruger Gud Israel som sine bøddler til at straffe kana'anæerne, men ikke før han på særdeles følelig og smertelig vis havde ydmyget Israel og ladet det mærke, at han er "en hellig Gud ud i dets midte".

Vi forstår det måske stadig ikke, men måske hænger det sammen med, at vi ikke forstår vor egen synd, og hvad den fortjener, og at vi mere eller mindre tager Guds nåde for givet, nærmest som var den en menneskeregtighed.

Noter:

1. Uden Jesus Kristus har Det gamle Testamente endnu ikke noget centrum, i ham træder det endegyldigt frem, at han hele vejen gennem dets forskellige skrifter har været dets centrum og samlende bindeled.

Først med Kristus får vi én Bibel - enheden af kanoniske skrifter omspændende både den gamle - og den nye pagt. At ville læse Det gamle Testamente uden reference til Jesus er for en kristen betragtning som at stoppe midtvejs og ikke at ville bevæge sig frem til målet. I forhold til ham, som er Bibelens centrum og budskab, må kristne hævde - men naturligvis med ydmyghed og respekt overfor anderledes tænkende - at jødedommen endnu kun er undervejs, medens Islam kristeligt set er en forfalskning af både jødedom og kristendom, i de termer, Skriften sædvanligvis bruger om den slags ting, et frafald.

2. Dette kategoriske udsagn skal forstås

En Djævel i Forklædning

Af Louis Nielsen

Hvad selve fortællingen angår, nåede vi i sidste artikel dertil, hvor Digory, Polly, onkel Andrew, Heksen, Londonkusken og hesten Jordbær gennem en af dammene i Melleskoven er kommet til en verden, hvor først alt er mørke, og hvor der slet ikke er nogen verden, men hvor en verden lidt efter lidt skabes (kapitel 8, side 96 ff.).

Denne utroligt smukke og førtættede fortælling vender vi tilbage til til sidst i denne artikel; lige nu fortsætter vi med udviklingen af bogens persongalleri, dronning Jadis og onkel Andrew, men også londonkusken og hans hest, Jordbær er bestemt værd at studere

en smule nærmere. Et par yderligere iagttagelser omkring Digory og Polly bliver der måske også plads til.

Jadis, Charns dronning, også kaldet heksen beskrives som en kvinde af blændende skønhed, det er dog kun Digory og i pinlig grad onkel Andrew, som falder og forblændes af den. Kvinderne, hvadenten det er Polly eller tante Letty, sanser intuitivt, hvad sagen drejer sig om og kalder en spade for en spade. Onkel Andrew er ond, men ond

på en latterlig, gemen og lusket måde, Jadis er den uforfalskede vare, så tæt på en inkarnation af ondskaben selv som nogen kan være.

På en eller anden måde er ondskaben til stede i alle Narniafortællingerne, og den har mange udøvere, men på en særlig måde har den forbindelse til og hidrører fra Heksen, som nok overvindes og trænges tilbage ind imellem slagene, men altid har en evne til at vende tilbage. Hun er her, før Aslan endnu har skabt Narnia. Hun kan overleve i Melleskoven, vel nok et sindbillede på evigheden, hvor alle verdener begynder og ender, men hun bliver svag og kraftesløs og sygner hen her.

N A R N I A

Trolldmandens Nevø - 2. del

Ondskabens karakter

Hvorfra kommer det Onde og hvorfor er det her? Det er et spørgsmål, som menneskeheden har syslet med og tumlet med fra tidernes morgen. Og hvem kan give os svar på det spørgsmål? Lewis har grublet over det og arbejdet med det mere end de fleste. Det onde har ikke nogen selvstændig eller evig eksistens. I sit væsens udspring er det det gode, som er blevet fordærvet; det onde er den gudskabte og gudgivne fri vilje, når den misbruges. Ondskaben kan udrette forfærdelig meget ondt, men kan ikke ødelægge Guds forsæt, tværtimod bidrager den som et slags brændstof, hvori kompleksiteten i Guds godhed kan udfolde sig i al sin rigdom og dybde.

For Lewis (som for Bibelen) er ondskab ikke et psykologisk fænomen, men noget, som er kommet ind i verden, og nu bor i verden. I Narnia er ondskaben manifesteret til stede, før nogen fra vores verden overhovedet aflægger besøg i Narnia. Her får vi at vide, at den var der, før Narnia blev til, og den var der i verdenerne før Narnia.

Bibelen er optaget af denne verden og denne jord, af Adam og Eva og deres efterkommere. Den åbenbarer ikke noget om, hvordan verden var før skabelsen af "de nuværende himle og den nuværende jord". Den fortæller os, at synden kom ind i verden ved et menneske og døden ved synden, og at alle syndede. Slangen, som kom til vore første forældre i Eden og med sin forførende tale ledte dem i fordærv, er en antydning af, at det onde var til forud for Adam og Eva, også selvom fristelsen kom fra og formidledes gennem et af de dyr, Gud Herren havde skabt og anbragt i haven hos Adam.

Bibelen åbenbarer, at der findes et åndeligt univers, beboet af åndelige væsener, kræfter og magter. Også at nogle af disse åndelige magter er oprørere mod Gud og står Guds vilje imod. Forrest mellem disse oprørere er Satan, Djævelen, Slangen, som i Bibelen præsenteres som ærkeoprøreren og menneskehedens og det skabtes bitre og hadske ærkefjende. Mere siges ikke.

Hvordan en ærkeengel, en lysets engel, en Guds tjener, blev Satan, anklageren, modstanderen, løgneren, morderen, mørkets fyrste og denne verdens fyrste, fortælles os ikke. Han er til på det tidspunkt, Gud skaber verden, og han formåede også at skaffe sig adgang til

**Det onde har ikke
nogen selvstændig
eller evig eksistens.
I sit væsens
udspring er det det
gode, som er blevet
fordærvet; det onde
er den gudskabte og
gudgivne fri vilje, når
den misbruges.**

Eden og at forføre og overtale Adam og Eva.

Og hvor i verden og hvor i livet vi end er, kommer vi ikke uden om det onde. Det er en del af vor virkelighed fra første begyndelse. Også en del af børns virkelighed, en del af deres natur.

Derfor er det kun naturligt, det er i Narniakrønikerne og er der som en metafysisk, mystisk virkelighed, ikke bare som en psykologisk og dermed også forklarlig virkelighed. Forfattere, dramatikere, komponister og billedkunstnere, som vil sige os noget, som rækker ud over øjeblikket, må have denne større virkelighedsforståelse med sig i bagagen.

Men Lewis er konsekvent kristen og bibelsk i sin tænkning om det Onde. Hos ham har det ingen uafhængig, autonom og suveræn eksistens, selvom det er frygtindgydende i dets magtudfoldelse og grusomhed. På det punkt må man sige, at både Tolkien og på det seneste Rowling ("Harry Potter") skildrer det Onde i et mere dualistisk lys.

Gandalf og hans venner ender med at sejre over det Onde, men om triumfen er endelig, giver Tolkien os ingen vished om. Harry Potter går ligeledes sejrende ud af sine kampe mod de onde kræfter på Hogwarts, men om det godes suverænitæt og endelige og endegyldige sejr er der foreløbigt ikke nogen

antydning af i Potterbøgerne.

Astrid Lindgrens "Mio, Min Mio" er også en betagende smuk bog om det godes kamp mod det onde, men ved slutningen af bogen skal vi alligevel føle medlidenhed med ridder Kato.

Charns historie

Dronning Jadis er den sidste af de henslumrende kongeskikkelser i riddersalen på slottet i Charn. Charn beskrives som "storstaden Charn, kongernes konges by, det største vidunder i denne, ja måske alle verdener". Beskrivelsen minder påfaldende om den måde, Babylon opfattede sig selv på og opfattedes på, så meget, at Babylon i Bibelen bliver Urbilledet på menneskecivilisationen organiseret i oprør mod Gud.

Her var engang en stor bred flod. "Nu er den tyst. Men jeg (det er dronning Jadis, som siger dette) har stået her, mens luften var fuld af lydene fra Charn; trampende fødder, knagende hjul, smældende piske og stønnende slaver, buldrende vogne og dundrende offertrommer fra templerne. Jeg har stået her (men det var hen mod enden), mens kamptummel hørtes fra gaderne, og vandet i floden blev rødt." [Hvor ofte har mon den historie gentaget sig i historien? hvor ofte har tingene ikke udviklet sig fra godt mod ondt til værre? (Vil du have en teologisk opbygget og begrundet refleksion herover så læs Rom 1:18-32)].

Hele Charns historie fra dens første spæde begyndelse til dens afslutning i opgøret mellem dronning Jadis og hendes søster kan læses ud af ansigterne på de hensovede konger og dronninger.

De førstes ansigter er rare og kloge, de efterfølgendes højtidelige, deres i midten "viljestærke, og stolte og glade, men der var også noget ondt over dem, et stykke længere henne så de endnu mere onde ud, og gik man videre, var de stadig onde, men ikke længere glade, de var endda fortvivlede - som om de mennesker, de tilhørte, havde gjort forfærdelige ting og også oplevet forfærdelige ting".

"Den sidste af samtlige figurer var den mest interessante - en kvinde, der var om muligt endnu mere fornemt klædt end de andre og meget høj, og som havde et så hovmodigt og bistert blik, at det tog pusten fra en. Men alligevel var hun smuk".

Efter hende er der en masse tomme stole, mange andre skulle være fulgt, men takket være hendes ondskab og allieren sig med ondskaben selv ("Det begrædelige Ord") kommer der ingen efter hende. Charn slutter sin historie med hende, og som hun havde bragt død og ødelæggelse til mange byer og civilisationer før Charn, bragte hun nu død over sit eget folk:

"..... Hun (Jadis' søster) rettede sit grufulde onde blik imod mig og sagde 'Sejr.' 'Ja,' sagde jeg, 'sejr, men ikke for dig.' Så sagde jeg Det begrædelige Ord. I næste øjeblik var jeg det eneste levende væsen under solen." "Men hvad med menneskene?" gispede Digory. "Hvilke mennesker?" spurgte dronningen. "Alle de almindelige mennesker," sagde Polly, "som aldrig havde gjort Dem noget. Og kvinderne og børnene og dyrene?" "Forstår du da ikke?" sagde dronningen (stadig kun henvendt til Digory). "Jeg var dronningen. De var alle mine undersåtter. De var der kun for at adlyde mig." "Det var nu alligevel synd for dem," sagde han.

"Jeg har helt glemt, at du bare er en almindelig dreng. Hvordan skulle du kunne forstå statsanliggender? Mit barn, du må lære, at det, der er forkert for dig og andre almindelige mennesker, ikke er det for en stor dronning som mig. Alverdens byrder hviler på vore skuldre. Vi er derfor hævet over alle regler. Det er vor skæbne at leve i ophøjet ensomhed." Digory kom pludselig i tanke om, at onkel Andrew havde brugt nøjagtigt de samme ord. Men de lød meget flottere, da dronning Jadis sagde dem; måske fordi onkel Andrew ikke var to meter høj og blændende smuk".

Jadis har ved systematisk søgen og leden og ved besværgelser søgt efter det ultimativt ødelæggende ord, og hun har solgt sig selv og hele sin fremtid for at få kontrol over det ord. Trods de dyreste og helligste løfter til sin søster tøver hun ikke med at bruge dette ord i samme sekund, det bliver et valg mellem søsterens magt og eksistens og hendes egen magt og eksistens, uanset at hun derved trækker alle skabninger og hele verden med sig i faldet.

Som Heksen skildres i bogen og i bøgerne, er hun det nærmeste, vi kommer Djævelen selv. Også hans oprindelse er en gåde, som fortaber sig i mørket før tid og verden blev til. Som Jadis er en

**"Og nu, hvor de så
hende i deres egen
verden, omgivet
af almindelige ting,
måtte de gispe
efter vejret. I Charn
havde hun været
foruroligende nok,
men i London var hun
rædselsvækkende."**

løgner, en morder, en menneskehader, er Djævelen det også. Absolut og selvisk magt uden ansvar er Jadis' motto, som det er Djævelens.

Ingen love binder ophøjede væsener som dem, heller ikke Skaberens love, som de som skabte væsener soleklart er underlagt. Således kommer Djævelen til Jesus og gør krav på at sidde inde både med suverænitæt og vilkårlig magt, både at kunne gøre krav på tilbedelse og på verdensmagt.

Jesus, Menneskesønnen, Guds Søn, Herren fra evighed underlagde sig Guds ord, var Gud og mennesker lydig, tjente mennesker og gav sit liv hen for dem; Jadis (alias Djævelen) ser på andre som til for hendes skyld, som hun kan skalte og valte med efter forgodtbefindende. Hun må siges at have haft og at have mange efterfølgere i den virkelige verden fra Sankerib over Napoleon, Hitler, Stalin, Idi Amin, Mao, Pot Pol til Saddam Hussein og talrige andre.

Onkel Andrew er naturligvis ikke noget sammenlignet med hende, alligevel både hører Digory hendes ord og argumenter i hans og ser hendes træk i hans. Det er også en fin iagttagelse fra Lewis' side, når han kommenterer over Digorys fascination af Jadis, den samme fascination, ja forelskelse, vi i "Sølvstolen" oplevede hos prins Rilian:

"Det lød meget flottere, da dronning Jadis sagde dem; måske fordi onkel Andrew ikke var to meter

høj og blændende smuk". Der ondes tiltrækningskraft på os kan ingen af os sige os fri for; Djævelen mestrer at iføre sig skikkelse som en "lysets engel".

Ingen almægtig djævel

Jadis er ikke alvidende, langt fra. Djævelen er ikke Gud, hvor meget han end selv tror, han er Gud og gerne forstiller sig som Gud. Hun har overhovedet intet kendskab til den verden, børnene kom fra. Hun evner ikke at forestille sig, at onkel Andrew ikke er noget særligt, og hendes forestillinger om, at Andrew fandt frem til hende og hvordan, er ikke alene uden forbindelse med virkeligheden, men også naragtige, "simpelt hen noget forbandet sludder fra ende til anden" som Polly så karsk og bramfrit udtrykker det. Hun er ikke imponeret, ikke det mindste. Hvor jeg elsker Polly!

Det er også tankevækkende, det Lewis bemærker om Jadis efter, at Digory og Polly, desværre med hende på slæb, er hjemme i London igen: "Og nu, hvor de så hende i deres egen verden, omgivet af almindelige ting, måtte de gispe efter vejret. I Charn havde hun været foruroligende nok, men i London var hun rædselsvækkende."

Jadis har gruopvækkende kræfter, dog er hun ikke almægtig; i nogle verdener er hun helt uden evner og kræfter; i Charn havde hun ikke kunnet kalde sig selv til live, hvis ikke det var for Digory og hans nysgerrighed og lyst til at afprøve grænser, i London har hun kræfterne, men Det begrædelige Ord er virkningsløst her. Ved Aslans sang og skaberkraft føler hun ligefrem "afsky", for instinktivt fornemmer hun ved den "en magi, der er anderledes og stærkere end hendes".

I "Løven, Heksen og Garderobeskabet" kender hun nok Den store Troldom, men "så er der en endnu større troldom, som hun ikke ved noget om. Hendes viden går kun tilbage til tidernes morgen. Men hvis hun kunne have kigget en smule længere tilbage, ind i stilheden og mørket før tidernes morgen, ville hun dér have set en anderledes besværgelse. Hun ville have vidst, at når et villigt offer, som ikke har begået forræderi, bliver dræbt i stedet for en forræder, revner Stenbordet og selve Døden bliver besejret." (jvf 1 Kor 2:6 ff.).

Jadis er klart overmenneskelig, men

hun er alligvel kun en skabning, en skabning som, uanset at hun bestemt ikke vil det, må følge afstukne rammer og grænser. Jeg mener at huske, at en har kaldt djævelen for "Guds vagthund". Nok er der tale om en særdeles frygtindgydende og farlig vagthund, men dog en hund. Det er værd, at vi skriver os dette bag øre, hvis vi skulle frygte Djævelen lidt for meget eller beundre ham lidt for meget.

Også i London har dronning Jadis kun et i hovedet: at erobre verden. Det er drivkraften i hendes liv at erobre og herske, men, ligesom i Charn og i verdenerne samtidig med den, kun med det ene formål at ødelægge og slå ihjel. "Jeg formoder", kommenterer fortælleren, "at de fleste hekse er sådan. De er ikke interesseret i ting eller mennesker, medmindre de kan

én god ting ved at se de to stå ved siden af hinanden, og det var, at man aldrig nogen sinde behøvede at være bange for onkel Andrew - ikke mere end man behøvede at være bange for en orm, efter at man havde mødt en klapperslange, eller bange for en ko, efter at man havde mødt en olm tyr. "Bah!" tænkte Digory for sig selv. "Skulle han være troldmand?" Næh - hun var den ægte vare."

Lewis er ikke bange for at gøre lidt grin med den lidt amatøragtige måde en mand, som onkel Andrew leger med de okkulte kræfter på uden at ane, hvad det er, han har gang i. Ingen tvivl om det,

til sig selv, mens han stod og kiggede i spejlet, "du ser pokkers godt ud af din alder at være. En rigtig distingveret herre er du." Forstår du - den tåbelige gamle mand var faktisk i færd med at bilde sig selv ind, at Heksen ville blive forelsket i ham. De to glas, han havde drukket, havde sandsynligvis deres del af skylden, og det samme havde søndagstøjet. Men han var under alle omstændigheder en forfængelig rad; det var derfor, han var blevet troldmand".

Heksen foragter ham, men hun anerkender, at "han er en slags troldmand", en "lille middelmådig troldmand, som går frem efter regler og bøger". "Og alligvel var der, som Polly bagefter sagde, en vis lighed mellem hans og hendes ansigtsudtryk. Det var det udtryk, som alle onde troldfolk har - det, som Jadis ikke havde fundet i Digorys

Djævelen er ikke Gud, hvor meget han end selv tror, han er Gud og gerne forstiller sig som Gud. Jadis har overhovedet intet kendskab til den verden, børnene kom fra/.

bruge dem til noget; de er forfærdelig praktiske".

Mørket, døden, antiskabelse kan vi ligefrem kalde det, er hendes metier; det smukke, det gode, livet, verden, træerne, dyrene, menneskene, hun bare hader og afskyr det altsammen, ingen skal have lov til at eksistere ved siden af hende, hendes skæbne, siger hun ligefrem selv, er "at leve i ensom og ophøjet majestæt", så helt modsat den "evige, uforkrænkelige ene sande Gud", som "bor i et lys, ingen kan nærme sig", om ham siges det, at "al jorden er fuld af hans herlighed", at alt blev skabt og blev til, fordi "han ville det", ja i tidens fylde åbenbarede han sit væsens evige herlighed i Sønnen "blevet kød". Alt liv er kosteligt i hans øjne, ikke mindst menneskelivet, som han endda formede og skabte i sit billede.

Ynkelig Onkel

Onkel Andrew bliver skåret til i størrelse sammenlignet med Heksen: "Der var

onkel Andrew er et ondt menneske, men ond på en geme, luset og fej måde.

Han er så inderligt bange for sit eget skind, personligt skal han ikke løbe nogen risiko, men han har ikke den mindste betænkelighed ved at bruge andre: "Hans 'eksperiment', som han kaldte det, var blevet en større succes, end han brød sig om; for selv om han i årevis havde fusket med magi, havde han altid (så vidt det var ham muligt) overladt alle farerne til andre mennesker".

Han er tillige en forfængelig gammel rad, selvhøjtidelig, en døgenigt, som ikke gør dagens gerning, men groft udnytter sin søster, også til at finansiere sit eget overforbrug.

Han er også en kryster og en klynker. Nej, der er bestemt intet godt at sige om ham, han er alt andet end en heroisk figur, snarere en smule tragikomisk. Lewis' humor fejler som mange gange tidligere observeret ikke noget. Den er i top:

"Andrew, gamle dreng," sagde han

ansigt". Så meget des bedre for Digory.

Om ham har vi tidligere bemærket, at han er opdraget i den gamle skole, hvor der endnu fandtes objektive moralske værdier, og hvor man blev kaldt "god" eller "ond" i forhold til, om man fulgte dem eller brød med dem. Det virkeligt triste i onkel Andrews livshistorie får vi imidlertid først klarhed over senere i fortællingen, efter at lyset fra Aslan falder over ham, så det gemmer vi til senere.

Skabelse og sang

Det samme gælder Londonkusken og hesten Jordbær. Også de udfolder sig først ret med Aslan og Narnia som baggrund, så også de må vente. Også Digorys overhøring af tante Lettys bemærkning til en besøgende om, at kun "frugter fra ungdommens land" vil kunne gøre moderen rask og hans spekulationer omkring det med "ungdommens land", vender vi tilbage til senere.

Digory og Polly udviser også stort mod og stor uselvskhed i deres ihærdige og farlige forsøg på at få Heksen, som allerede har forårsaget ikke så lidt ravage og lige nu tår sig på sit vildeste, bragt bort fra London og tilbage til om ikke den verden, hvorfra hun kom, så en anden verden. Og dermed er vi tilbage ved fortællingen i kapitel 8 (side 96), som hedder "Slaget ved lygtepælen", men som mest handler om Narnias skabelse.

Hesten kunne tilsyneladende også godt lide det: den udstødte en vrinsken af den slags, en hest ville komme med, hvis den efter mange års arbejde som droschehest pludselig igen befandt sig på den gamle mark, hvor den havde leget som føl, og så nogen, som den huskede og holdt af, komme med en sukkerknald til den. "Guud!" sagde droschekusken. "Er det ikke smukt?"

Pludselig følges den syngende stemme op af andre stemmer. De var i harmoni med den, men lå langt højere oppe ad skalaen. Pludselig strålede også mørket over dem af strålende stjerner. "Hold da ferie!" sagde kusken. "Jeg ville have været et bedre menneske, hvis jeg havde vidst, at sådan nogle ting eksisterede." Denne kusk må vi vende tilbage til, men det bliver først i næste artikel.

Skabelsen fortsætter med skabelse af nat og dag, af vinden og af det bakkede land. "Det var snart lyst nok til, at de kunne se hinandens ansigter. Kusken og de to børn stod med åben mund og skinnende øjne; de sugede lyden til sig, og de så ud, som om den mindede dem om noget".

Skabelsens forargelse

Onkel Andrew stod også og måbede, men ikke af glæde. Han så mere ud, som om hans underkæbe var faldet ned og ikke kunne komme op igen. Hans skuldre hang, og hans knæ rystede. Han kunne ikke lide stemmen. Hvis han kunne være sluppet væk fra den ved at krybe ind i et rottehul, ville han have gjort det.

Men Heksen så ud, som om hun på en måde forstod musikken bedre end nogen af de andre. Hendes mund var lukket, hendes læber sammenpressede, og hun havde knyttet hænderne. Lige siden sangen begyndte, havde hun kunnet mærke, at hele denne verden var fyldt med en magi, der var anderledes og stærkere end hendes. Hun afskyede den. Hun ville have smadret hele denne verden - ja, alle verdener - i stumper

og stykker, hvis det blot kunne standse sangen.

".....Jorden havde mange farver: klare, varme, levende farver. De gjorde en opstemt - indtil man så selve sangeren, og så glemte man alt andet. Det var en løve. Kæmpemæssig, lys, og lådden stod den vendt mod den opstigende sol. Dens mund var åben i sang, og den stod godt tre hundrede meter borte. "Dette er en frygtelig verden," sagde Heksen. Vi må væk herfra. Straks. Øv din troldom." "Jeg er ganske enig med dem, frue," sagde onkel Andrew. "Et yderst ubehageligt sted. Fuldstændig uciviliseret. Hvis jeg blot var noget yngre og havde et gevær ..." "Nej, hør nu!" sagde droschekusken. "De tror da vel ikke, at De kunne skyde den, gør De?" "Og hvem kunne finde på det?" sagde Polly".

Hyldest til Skaberen

Det er alt sammen så bevægende smukt. Sammen med flere andre scener i Narniabøgerne er dette en af de scener, hvorigennem der løber en poetisk åre. Det er prosa, men er alligvel poesi, dybt bevægende poesi, poesi som kommer Himmelen meget nær og bliver til tilbedelse og hyldest til Skaberen. Det, som foregår her, er også afklarelsens og forklarelsens time. Er man i harmoni og i fred med sin skaber og Gud, eller er man det ikke, har man lært at bøje sine knæ for ham, tilbede ham og sige "Din vilje ske!", eller har man det ikke.

For dem, der har det, er det også forvandlingens time. Instinktivt bliver de bedre mennesker, selv gamle Jordbær forvandles og genoplever sit livs gyldne øjeblikke. Onkel Andrew og heksen derimod oplever dette som den rene tortur, nærmest som "en stank af død til død" (jvf. 2 Kor 2:16).

Flere andre steder i fortællingerne holder Lewis os fast ved dette, at mødet med Aslan aldrig går upåagtet over nogen. Enhvers holdning kommer frem og kommer frem i stærke følelser af enten dyb kærlighed eller flammende had. Nogen mellemreaktion gives ikke.

Aslan træder nu frem majestætisk, frygtindgydende og tillidvækkende på en og samme tid. Og i samme sekund, man ser ham, mister man blikket for alt andet, også for det som for bare for et øjeblik siden lagde beslag på alle ens sanser.

Af Carsten Thomsen

I den underfundige indsigtfulde bog *Fra Helvedes Blækhush*, udgivet i 1941, vender C. S. Lewis tingene på hovedet: Han lader en gammel garvet djævel føre pennen i en række breve til sin nevø, der lige er blevet ansat i fristerafdelingen.

Ved at beskrive fristelserne fra den ondes synspunkt kaster han et helt nyt lys ind over mørkets kræfter. Vi ser tingene nedefra og op. Fra Helvedet, og det fanger os på det forkerte ben, da brevene priser alt det, som er frastødende og fejt og nedgør det gode og uselviske. Ved at placere godheden i et ufavorabelt lys og i stedet beundre og ophøje det onde, skærpes vores fantasi, engagement og åndelige årvågenhed.

I mindre kyndige hænder kunne et sådant dristigt fantasi-projekt nemt falde til jorden - men ikke for denne engelske professor med sit glimt i øjet og dybe psykologiske indsigt.

Det er i stedet blevet til en af de mest elskede af C. S. Lewis' bøger, der efterhånden er blevet oversat til mange sprog og solgt i mindst to millioner eksemplarer over hele verden - den har opnået en sikker plads på hylden med verdens klassikere.

Det med glimt i øjet skal ikke misforstås. Lewis tager djævelen dødsens alvorligt. Han er overbevist om, at de mennesker, der følger i Kristi fodspor, vil have djævelen krybende efter sig og løbende foran sig og snigende rundt om sig, og de risikerer at blive forført og vildledt gennem hele livet.

Men han er ligeledes sikker på, at en af de ting, djævelen ikke kan tåle, er at blive hånet og spottet. Deraf citatet af Martin Luther på bogens første side: "Den bedste måde at uddrive djævelen på, hvis han ikke vil vige for bibelord, er at håne og spotte ham, for han kan ikke tåle foragt".

Lewis kan kun skrive denne bog med sådan autenticitet, fordi han selv er blevet fristet, men har lært af det. Den viden giver han videre - og vi bliver klogere. I forordet får vi et indledende godt råd: "Der er to lige store, men hinanden absolut modsatte, vildfarelser, vi mennesker kan hildes i, hvad djævel angår. Den ene er at lade være at tro på,

at de eksisterer. Den anden er at tro på dem og at føle en overdreven og usund interesse for dem.

Med denne vejledning kan vi begynde med de i alt 31 breve, som Fangegarn skriver til sin nevø Malurt. Som brevvekslingen skrider frem erfarer vi, at Malurts greb om den kristne "patient" bliver løsere og løsere, samtidig med at Fangegarn taler med større og større bogstaver. Det ender med, at "patienten" dør - og til Fangegarns forfærdelse, så er han ikke vundet over til Faderen (Satan) - men i stedet tilhører han stadig Fjenden (Gud).

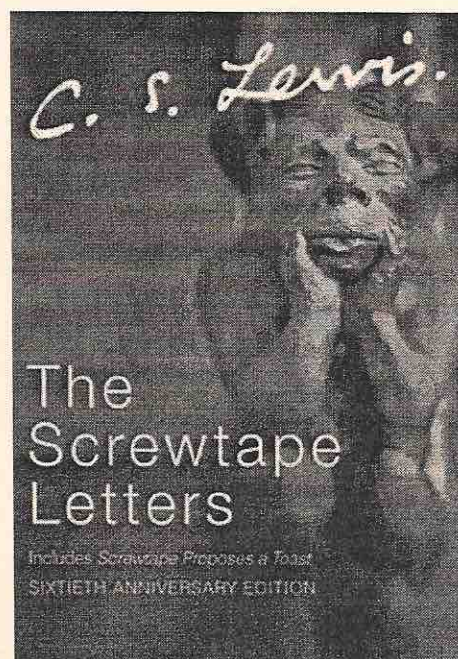
Bogen er skrevet i 1941 i skyggen af Anden Verdenskrig, og vi skulle derfor forvente, at krigens onder ville få en fremtrædende plads, men her overrasker Lewis igen. Bogen er ikke et angreb på store spøgelse som magtsyge diktatorer eller krigens grufuldhed, som er nemmere at identificere, men mere de områder, hvor nuancerne er små og synderne synes ubetydelige. Her slår Djævelen til. De øjensynligt store synder og store onder, som den uerfarne Malurt forsøger at få den kristne til at falde for interesserer ikke den mere erfarne Fangegarn. Hans generelle råd falder i et af brevene sådan her:

"Det spiller ingen rolle, hvor små synderne er, bare den ene med den anden er nok til samlet at lempe manden bort fra lyset og ud i intetheden. Mord er ikke bedre end kortspil, hvis kortspil kan klare det...Den sikreste vej til helvede er den, der fører gradvis derned - den, der skråner jævnt, er blød at træde på, er uden pludselige sving, uden milepæle, uden vejvisere."

Som kristne har vi så nemt ved at føle os på den sikre side, så længe vi holder os væk fra de mere åbenlyse fristelser, mens vi ofte ikke er på vagt over for den lille irritation, den selvtilfredshed, som kryber langsomt ind - især de små nuancer i den måde vi tænker om og på Gud og vort medmenneske kan være fatale.

Ting skjult for Djævelen

Flere steder i bogen træder det tydeligt frem, at Fristeren, hvor meget han end puster sig op, ikke kan hamle op med Gud. Der er ting, som er skjult for

ham (bl.a. når de kristne beder), og ting, som er uforståelige og uforklarlige, som fx Guds kærlighed til menneskene. Djævelen er hverken altvidende, almægtig, allestedsnærværende. Ofte famler han i blinde. Læs blot følgende argumentation fra Fangegarn:

"Sandheden er den, at jeg af ren skødesløshed kom til at sige, at Fjenden virkelig holder af menneskene. Det er naturligvis en umulighed. Han er eet væsen; de er ikke identiske med Ham. Det, der er godt for dem, kan ikke være det for Ham. Al Hans tale om kærlighed må være camouflage for noget andet - Han må have et eller andet virkeligt motiv for at skabe dem og gøre sig så megen ulejlighed for deres skyld....Hvad vil han egentlig med dem? Det er den uløselige gåde....Vi ved, at Han kan ikke elske virkeligt - det er der ingen, der kan, det giver ingen mening. Bare vi dog kunne finde ud af, hvad Han virkelig har for".

Hvor er det godt fanget. Her har vi en af Satans blinde vinkler. Døren er lukket til nådens mysterium og kærlighedens sande væsen. Fangegarns beskrivelse af samtalen mellem Gud og Djævelen er guld værd i dette 19. brev, men det fører for langt at gengive den her. Læs den selv.

Lewis kommer vidt omkring i den kristnes liv. I de første breve er det den nye kristnes forhold til kirken og andre kristne, som Fangegarn vil forpurre, bl.a.

ved at få ham til lede efter den perfekte kirke (som jo ikke eksisterer), og lade ham blive skuffet over andre kristne. Brevet om bøn er indsigtfuldt om fristelsen til at kikke indad og fokusere på bønnens følelse i stedet for konkrete og nede-på-jorden bønneemner. Han viser, hvordan både pacifisme og patriotisme (eller ethvert andet "program") kan bruges til at erstatte det centrale evangelium, hvordan sunde nydelser kan vrides til at blive usunde uden at tilfredsstille.

Brev 14 er en bidende beretning om, hvordan den sande ydmyghed, som fører til selvforfølgelse, nemt bliver erstattet af falsk ydmyghed, som er en form for selvfokuserende stolthed (se råd nr. 6 til Malurt nederst). Brev nr. 15 er en genial irttesættelse af det menneske, som bekymrer sig om fremtiden og aldrig lever i nuet. I brev nr. 25 får vi en komprimeret men meget original belæring i, hvordan mennesket aldrig bliver tilfreds og hele tiden kræver noget nyt og spændende i tilværelsen og jager efter nye oplevelser - hvordan Fristeren hele tiden sætter mennesket i en tilstand af utilfredshed. Sådan kunne jeg blive ved. Der er breve om grådighed, seksuelle fristelser og ægteskab, forskellen på kærlighed og forelskelse, kristne klikker, frygt og følelser, medgang og modgang og det der ligger midt imellem bølgedalene, om fejhed og frygt.

Faldgruber går igen

Mange af Fangegarns faldgruber går igen, for grundlæggende er der tale om en Frister, som hele tiden søger at få mennesket til at vende blikket mod sig selv i stedet for mod Gud. Mod fremtidens spekulationer end mod gerninger og ansvar i dag. En bemærkning fra Fangegarn rammer det godt:

"Overlad det til dem at diskutere om "kærlighed" eller patriotisme eller cølibat, eller lys på alteret eller total afholdenhed fra spiritus, eller uddannelse er noget, der er "godt" eller "dårligt". Kan du ikke indse, at der ikke kan gives noget svar? Det eneste, der overhovedet spiller nogen rolle er, hvorvidt en given sindstilstand under givne omstændigheder i et bestemt øjeblik vil føre en bestemt patient nærmere til Fjenden eller nærmere til os".

Djævelen er ligeglad med, hvad midlet

er blot målet nås. En sjæl, som vender sig mod mørket, afgrunden, helvedet og fravælger Himlen og Gud.

10 råd fra Seniordjævelen

Lad os til sidst give Fangegarn ordet. Rådene til Malurt er mange, og her er nogle udvalgte:

1. Lad ham tro, at hans omvendelse er noget indeni ham, så han retter opmærksomheden mod hans egen sindstilstand. Hold hans tanker borte fra de mest elementære pligter ved at rette dem mod de mest ophøjede og åndelige.

2. Lad ham begynde at behandle patriotismen eller pacifismen som en del af sin religion. Lad ham derefter under indflydelse af partiånden komme til at betragte den som den vigtigste del. Led ham så lige så stille skridt for skridt frem til det stadium, hvor religionen blot bliver en del af "sagen", hvor kristendommen blot får sin værdi på grund af de udmærkede argumenter, den kan afgive til fordel for den britiske krigsanstrengelse eller pacifismen...Når du engang har gjort verden til et mål og troen til et middel, har du næsten vundet din mand, og det gør kun en meget lille forskel, hvilken slags verdslige mål, han forfølger...forudsat at sager og kampagner spiller en større rolle for ham end bønner og sakramenter og næstekærlighed.

3. Glem ikke, at når vi har at gøre med en eller anden nydelse i dens sunde og normale form, sådan som den virkelig skænker tilfredsstillelse, så er vi på en måde på Fjendens område. Det var Ham, der skabte nydelserne. Derfor prøver vi altid at drive mennesket bort fra den naturlige form for enhver nydelse og hen til den form, hvor den er mindst naturlig, hvor den dufter mindst af Skaberen, og hvor den giver mindst nydelse. Et stedse voksende krav om en nydelse, der stadig bliver mindre og mindre, er vor recept.

4. Få ham til at tvivle på, om hans kristendom egentlig ikke var lidt overdreven i den første tid "Alt med måde" - sig det til ham. Hvis det lykkes dig at få ham så vidt, at han tænker, at "det er meget godt med religion, når det ikke går for vidt", så behøver du ikke at bekymre dig om hans sjæl mere. En religion med måde er lige så nyttig for os som slet ingen religion - og mere underholdende.

5. Du kan få ham til slet ingen ting at bestille i lange tider i træk...Al den sunde og udadrettede aktivitet, som vi vil have, han skal undgå, kan vi hindre ham i og ingenting give ham i stedet, så han til sidst kan sige ved sin ankomst henede: "Nu

indser jeg, at jeg tilbragte den største del af mit liv med hverken at gøre, hvad jeg burde, eller hvad jeg havde lyst til".

6. Ved hjælp af ydmyghed, som ved alle de andre dyder, ønsker vor Fjende at vende menneskets opmærksomhed bort fra dets eget jeg mod Ham og mod næsten. Du må derfor skjule ydmyghedens sande mål for patienten...Grib ham i det øjeblik, da han er virkelig fattig i ånden og smugl den tanke ind i hans sind: "Jeg er minsandten ved at blive ydmyg" og næsten øjeblikkelig vil stoltheden over hans egen ydmyghed dukke op.

7. Vi ønsker en hel slægt, der stadig søger at nå den blå blomst i det fjerne, som aldrig er ærlig eller venlig eller lykkelig nu, men som altid bare bruger enhver gave, der skænkes dem i nuet, som brændsel på fremtidens alter.

8. Du er vel klar over, at hvis man ikke kan kurere et menneske for at gå i kirke, er den næstbedste udvej at sende ham rundt i hele omegnen for at lede efter den kirke, der "passer" ham, indtil han bliver kirkelig finsmager og kender af kirker.

9. Det vigtigste er at få ham til at blive helt "ude af flippen", hvis han må undvære et eller andet af det, han sætter pris på - lige meget hvad, champagne eller the eller cigaretter - for så kan du råde og regere, som du vil, med hans menneskekærlighed, retfærdighed og lydighed overfor Fjendens bud.

10. Jo flere krav, du kan få din patient til at stille til livet, des oftere vil han føle sig forurettet og følgelig blive i dårligt humør. Du har nok lagt mærke til, at der ikke er noget, der så let gør ham opbragt, som hvis den tid, han regnede med at have til sin egen disposition, uventet bliver optaget. Han bliver vred, fordi han betragter sin tid, som sin ejendom....Følelsen af ejendomsret i almindelighed bør altid opmuntres. Menneskene stiller altid krav om ejendomsret, som virker lige så komiske i himlen som i helvede, og vi må sørge for, at de bliver ved med det.

Kristent Perspektiv udgives af Perspektiv Bibelskole. Sekretariatet v. Joyce Deeks, Lindevej 56, 5250 Odense SV. Redaktion: Carsten Thomsen (ansv. red), Hvidbjergvej 9, 1th, 2720 Vanløse, e-mail: carsten@thomsen.as, tlf. 38 71 25 74, Louis Nielsen, Lungstedløkken 2, 5250 Odense SV, tlf. 65 96 38 37, e-mail: louis.nielsen@mail.dk, Karl-Jørgen Helmich, Toftemosevej 60, 2650 Hvidovre, tlf. 36 77 44 82. Bladet udgives 4 gange om året. Det udsendes gratis til studerende på Perspektiv Bibelskole. Årsabonnement: 85 kr.